

SZÖVEGÉRTÉS-SZÖVEGALKOTÁS

9

Tanári
útmutató

Gyakorlatias
szövegértési
feladatok

Educatio Kht. kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterv.

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült, a sulinova oktatási programcsomag részeként létrejött tanulói információhordozó. A kiadvány sikeres használatához szükséges a teljes oktatási programcsomag ismerete és használata.

A teljes programcsomag elérhető: www.educatio.hu címen.

FEJLESZTÉSI PROGRAMVEZETŐ

KORÁNYI MARGIT

VEZETŐ FEJLESZTŐK

**ARATÓ LÁSZLÓ
KÁLMÁN LÁSZLÓ**

SZAKMAI BIZOTTSÁG

BÓKAY ANTAL ELNÖK
BÁNRÉTI ZOLTÁN LEKTOR
CSERHALMI ZSUZSA
GYŐRI JÁNOS
SCHEIN GÁBOR

ALKOTÓSZERKESZTŐ

SCHILLER MARIANN

SZAKMAI LEKTOROK

A SZAKMAI BIZOTTSÁG TAGJAI
PETHŐNÉ NAGY CSILLA

FELELŐS SZERKESZTŐ

NAGY MILÁN

**BORÍTÓGRAFIKA
TIPOGRÁFIA**

**SZŰCS ÉDUA
BÁRD JOHANNA**

© SCHILLER MARIANN

© WELTNER MARIANN

© EDUCATIO KHT., 2008

RAKTÁRI SZÁM:

H-ASZE0909/T

**GYAKORLATIAS
SZÖVEGÉRTÉSI
FELADATOK**

Fejlesztő

Weltner Mariann

TARTALOM

5	1. FELADATLAP
7	2. FELADATLAP
10	3. FELADATLAP
15	4. FELADATLAP
18	5. FELADATLAP
22	6. FELADATLAP
26	7. FELADATLAP
28	8. FELADATLAP
32	9. FELADATLAP
36	10. FELADATLAP
39	11. FELADATLAP
42	12. FELADATLAP
44	FELADATOK KREATÍV ÍRÁSHOZ

1.

5. oldal

15 PERC

Munkaformák, módszerek: egyéni, frontális

Szint: könnyű

Tanári instrukció: a négy kérdésből kettő (2. és 3.) a szöveg lényeges részére kérdez rá, az első kérdés a kulturális háttérre fókuszál, a negyedik a történet egy elemére.

Forrás: Élet és Tudomány, 2002/1.

A szöveg figyelmes elolvasása után keresd meg, hogy a válaszlehetőségek közül melyik a helyes!
A szövegben húzd alá azokat a részeket, amelyek segítenek a helyes állítás kiválasztásában!

AZ ARANYMÚZEUM LEGSZEBB DARABJAI HAMISÍTVÁNYOK

A Peru legnépszerűbb múzeumában kiállított aranytárgyról most, miután felfedezőjük meghalt, azt állítják, hamisítványok.

A limai Arany múzeum tárgyai évek óta a világ régészei és a perui kormány vitáinak keresztútjében állnak. Számtalan vizsgálat és húsz éve tartó veszekedés után most kimondták a végsőnek látszó ítéletet: a prekolumbiánus aranytárgyak hamisítványok.

Az Arany múzeum húsz éve nyílt meg, s azzal büszkélkedett, hogy ott található a világ legnagyobb, Kolumbusz előtti aranytárgy-gyűjteménye. Azonban az első pillanattól felmerült a gyanú, hogy a kiállított fémtárgyak 85 százaléka egyszerű hamisítvány. A kormány most vizsgálatot indított a magánmúzeum ellen. A kutatók azt követelik,

hogy legalább tüntesse fel a múzeum jól látható helyen, hogy „gyűjteményének 4349 fémtárgyát vizsgálták meg, ebből 4237 bizonyult hamisnak, több mint száznak az eredete pedig nagyon kétséges”.

A múzeum alapítója s egészen 1993-ig az aranytárgyak többségének tulajdonosa, Miguel Mujica Gallo néhány nappal azelőtt hunyt el, hogy Peru hivatalos szervei foglalkozni kezdtek az üggyel. Miguel Mujica Gallo Peru nagykövete volt Ausztriában és Spanyolországban, rövid ideig pedig még a külügyminiszteri posztot is betöltötte.

Annak ellenére, hogy a perui szakemberek az első pillanattól kifejezték gyanújukat a gyűjteménnyel kapcsolatban, nem történt semmi. Sőt, 1986-ban a múzeum anyagát bemutatták Kanadában is, ahol a kanadai szakemberek is megállapították, hogy az aranytárgyak nem lehetnek valódiak. 1990-ben a perui Kulturális Nemzeti Intézet hivatalosan is bejelentette, hogy az aranytárgyak hamisítványok. 1999-ben a tárgyak egy részét – egy németországi kiállítás kapcsán – német szakemberek megvizsgálták, s megállapították, hogy a „remekművek” egy részét különböző helyről származó valódi aranytárgyak megmaradt töredékeinek összedolgozásával alakították ki. Más részük modern darab, amelyet Észak-Limában készítettek helyi kézművesek.

1996-ban, amikor már a családtagokat is megosztotta a múzeum anyagának vitatott múltja, Miguel Mujica Gallo több gyermekét kitagadta, s a múzeum vezetését Victoria nevű lányára bízta. Victoria most azt nyilatkozta, hogy a múzeum kurátorai valószínűleg kihasználták apja betegségét, és ők csempészték hamisítványokat a gyűjteménybe.

1. A prekolumbiánus tárgyak...

- a) ...Kolumbiából származnak.
- b) ...Kolumbusz Kristóf előtti időkből származnak.
- c) ...Észak-Limában készültek.
- d) ...Peruban készültek.

2. A hamisítás gyanúját először...

- a) ...a magánmúzeum tulajdonosának, Gallónak a halála után fogalmazták meg.
- b) ...1986-ban fogalmazták meg.
- c) ...1999-ben fogalmazták meg.
- d) ...a gyűjtemény megszületésekor fogalmazták meg.

3. A kutatók azt követelik, hogy...

- a) ...zárják be az Aranymúzeumot.
- b) ...jelöljék meg az egyes hamisítványokat.
- c) ...vegyék ki a hamis tárgyakat a kiállított gyűjteményből.
- d) ...hívják fel a látogatók figyelmét arra, hogy hány hamis és kétes eredetű tárgy található a múzeumban.

4. Victoria

- a) Victoria nem ismerte el a hamisítványok létét.
- b) Victoriát apja kitagadta.
- c) Victoria ki akarta csempészni a hamisítványokat.
- d) Victoria másokat vádol a hamisítványok gyűjteménybe csempészésével.

MEGOLDÁSOK:

1. b); 2. d); 3. d); 4. d)

2.

7. oldal

15-20 PERC

Munkaforma: 1. egyéni, 2. frontális, 3. egyéni, 4. páros, ill. frontális

Tanári instrukció

Cél: A cikk átjárása szókereséssel (rákereső olvasás), majd a cikk adatainak, tartalmi egységeinek átlátása Igaz/Hamis szövegértési feladat segítségével. A igaz/hamis állítások követik a szöveget.

Folyamat:

- (1) BEVEZETÉS A SZÖVEGBE: Keressenek a diákok a szövegben a számítógépes információs technika szókincsében használt idegen szavakat, és állapítsák meg, hogy szerintük mely szavakat írják a cikkben a magyar kiejtést követő, tehát „magyarított” helyesírással. (3-4 perc)
- (2) A TANÁR RÖVIDEN BESZÉLGESSEN A DIÁKOKKAL a jelenségről. Nem kell tudományosnak lenni!
- (3) ELLENŐRZÉS párban, majd frontálisan.

Szint: közepesen könnyű a feladatmegoldás szempontjából

Forrás: HVG, 2005. április 25.

NÉGYSZÁZEZER TÁMADÁS ÉVENTE

Felmérték, hogy miért hackelnek a hackerek
2005. április 25.

A felmérések szerint tavaly összesen 392 545 hackelést regisztráltak. A valós szám azonban ennél lényegesen nagyobb. A legnépszerűbb támadási forma az úgynevezett defacement, azaz a megtámadott weboldal nyitóoldalának átalakítása oly módon, hogy az lehetővé tegye a hacker vagy hackercsoport azonosítását. Roberto Preatoni, a Zone-H koordinátora elmondta, hogy ezek a támadások csínytevésnek látszanak, ám ugyanezekkel a technikákkal időnként nagyon súlyos bűncselekményeket is elkövetnek. Néha a hackerek célja éppen az, hogy felhívják a figyelmet a saját s a rajta tárolt adatvagyron sérülékenységére.

A vizsgálat kiderítette, hogy a támadásokért a szájtok üzemeltetői az esetek többségében felelősnek nevezhetők, hiszen a támadások 55 százaléka olyan biztonsági réseken keresztül történik, amelyek ismertek a szakemberek előtt, s be is rekeszthetők.

Persze a hackercsoportok többnyire sokkal korábban rájönnek az egyes szoftverek biztonsági hiányosságaira, semmint azokat közzétennék. Így egymással kicserélhetik az információikat, s támadásokat követhetnek el, aminek következtében persze többnyire a szoftverek hibajavításai is gyorsan napvilágot látnak. Ezeket azonban gyakran elfelejtik az üzemeltetők feltölteni, s a rés annak ellenére szabadon marad, hogy a bezárási módszerek ismertek. Ezt a trehánytságot aztán a hackerek ki is használják.

Sok bajt okoznak a kitalálható vagy megfejthető, feltörhető jelszavak. Legalább ennyi gondot okoznak a szervereken fennfelejtett, de nem használt rendszerek, amelyek időnként szabad bejárást engednek a támadóknak.

A vizsgálat kiterjedt a hackelési motívumokra is. A legtöbb akcióra mókából kerül sor. Mások pedig versenyeznek egy-egy szajt feltörésén. S végül elég sokan politikai okokból hajtanak végre behatolásokat. Kész szerencse, hogy kifejezetten bűnös céllal csak kevesen akarnak befolyást szerezni a webszervereken tárolt rendszerek felett.

Élég sok hackelés történik különböző politikailag érzékeny évfordulókon. Különösen élesen vetődik ez fel az Egyesült Államok és az iszlám terroristák közötti konfliktusok évfordulóin. Mind az iszlámelenes, mind az Amerika-ellenes hackercsoportok számos defacement akciót hajtanak végre ilyenkor. A vizsgálat azt is kimutatta, hogy a hosszabb munkaszüneti időszakok, például karácsony környéke megemelik a támadások számát, s aztán az iskolaszünet végeztével ezek egy csapásra visszaesnek a korábbi szintre. Ebből arra lehet következtetni, hogy az unatkozó tinédzserek üres óráikban hackeléssel ütik agyon az időt.

- 1. Keress a szövegben a számítógépes információs technika szókincsében használt idegen szavakat, és állapítsd meg, hogy szerinted mely szavakat írják a cikkben a magyar kiejtést követő, tehát „magyarított” helyesírással, melyeket nem!**

- 2. Döntsd el az alábbi állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! Jelöld I-vel az igaz állításokat, H-val a hamisakat!**

- A tényleges hackelések száma tavaly 392 545 volt.
- A weboldal nyitóablakának átalakítását, amelynek révén az adott oldalra be lehet lépni, defacementnek nevezik.
- A szájtok üzemeltetői a biztonsági résekről sok esetben tudnak, mégsem tesznek ellene.
- A szervereken fent hagyott és nem használt rendszerek nem segítik a hackereket.
- A legtöbb hackelést politikai okokból követik el.
- Az iskolai szünetek végeztével a hackelések száma csökken.

MEGOLDÁSOK

1. hackel, hecker, defacement (az eredeti helyesírás fennmarad; defacement értelmezésre is szorul), weboldal (a bevett magyar szókincs része, de a „w” megmaradt), szájtok, szerverek (a kiejtés szerinti helyesírást követő írásmód)
2.
 - a) A tényleges hackelések száma tavaly 392 545 volt.
HAMIS (A SZÁM A REGISZTRÁLT HACKELÉSEKET MUTATJA)
 - b) A weboldal nyitóablakának átalakítását, amelynek révén az adott oldalra be lehet lépni, defacementnek nevezik.
IGAZ
 - c) A szájtok üzemeltetői a biztonsági résekről sok esetben tudnak, mégsem tesznek ellene.
IGAZ
 - d) A szervereken fent hagyott és nem használt rendszerek nem segítik a hackereket.
HAMIS
 - e) A legtöbb hackelést politikai okokból követik el.
HAMIS
 - f) Az iskolai szünetek végeztével a hackelések száma csökken.
IGAZ

3.

JAROSLAV HAŠEK: EGY TÁRSAS LÉNY TRAGÉDIÁJA

9. oldal

40-45 PERC

Kiemelt készségek, képességek: szövegépítés, szövegrekonstrukció

Munkaformák, módszerek: frontális (1–2, 5, 6) és páros vagy kiscsoportos (3–4); szövegrekonstrukció

Tanári instrukció

A szövegértési feladat anyaga a humoreszken belüli történet, amelyet szövegrészekre vágunk. A szövegrészeket kell a megfelelő sorrendbe tenni, és így rekonstruálni az eredeti szöveget. Az eredeti szöveg – mivel egyetlen szála felfűzött és időrendet követő történetről van szó – ilyen módon rekonstruálható.

Forrás: Jaroslav Hašek: Az elhagyott latrinán. Válogatott satírák, humoreszkek és elbeszélések. Európa Zsebkönyvek, Európa könyvkiadó, 1969.

A végrehajtás folyamata

Bevezető feladat: a tanár felolvassa az *Egy társas lény tragédiája* című satíra első néhány bekezdését: A régiek az embert társas lénynek mondták. Ha nem tévedek – iskoláim elvégzése óta sok mindent elfelejtettem abból, amit görög nyelvóráinkon megtanultunk –, a boldogtalan emberi teremtést úgy hívták: „Zoon politikon”.

Ezzel magyarázom, hogy szeretek elbeszélgetni olyan emberekkel, akikkel az életben először találkozom, eszmecseréket folytatok velük, s tiltakozásaikat semmibe véve, baráti kapcsolatok megteremtésére törekszem.

Eközben egyre-másra rájövök, hogy a régi görögök átkozottul tévedtek, amikor az embert társas lénynek mondták. [TANÁRNAK: EZ A HARMADIK BEKEZDÉS.]

A mai ember mint társas lény egyszerűen lehetetlen. Nemrég a chuchlei ligetben belelegeyedtem egy szerelmes pár beszélgetésébe. Igazán nem volt semmi rossz szándékom, mégis hallatlanul sok fáradságomba került, míg sikerült elmenekülnöm a szerelmes pár támadó kedvű hímnemű része elől. A legkellemetlenebb az volt, hogy ez az ember olyan fogásokkal élt, amelyek szöges ellentétben állnak a görög-római birkózás minden szabályával.

Végül azonban sikerült megszalasztanom, és egész Slivenecig kergettem, ahol a márványbányák mélyén tűnt el szemem elől.

1. Hipotézisállítás (2-3 perc)

A cím előzetes értelmezése (Mit nevezünk „társas lénynek”? Milyen „tragédia” kapcsolódhat hozzá?). Értelmezésénél legfeljebb két dologra érdemes kitérni:

a) A „zoon politikon” jelentése.

- b) Az egyetlen mondatból álló harmadik bekezdés az összerakandó szövegre, történetre vonatkozóan milyen előfeltevéseket enged meg? A tanár kérdése: tudunk-e ebből a mondatból a szatírban elmesélt történetre vonatkozóan (ez lesz a szövegértési feladat) előzetesen következtetni?

Háttérmegjegyzés: nyilvánvaló, hogy a görög kulcsfogalom „parancsként” értelmezett üzenete és az élettapasztalat feszültsége adja a humor forrását és rajzolja ki az egyszeri balekot. Ezt ezen a ponton ne beszéljük meg a diákokkal.

2. Közlés (5-6 perc)

A tanár közölje, hogy kik a történet szereplői: elbeszélő, fiatal hölgy, csecsemő, vendéglős, vendégek. Ezt az információt a tanárnak nem kell feltétlenül megadnia.

3. A feladat elvégzése (15-20 perc)

Utasítás: állítsuk sorrendbe a szövegrészeket!

A szövegrészeket betűjelekkel látjuk el, és mellékelünk a szöveghez egy számsort, amely mellé a szövegrészek betűjeleit kell beírni a helyes sorrendben. Technikailag nemcsak gyorsabb, de hatékonyabb is, ha a tanulók a szövegrészeket kiadmány formájában felvágva kaphatják meg. A felvágott szöveg könnyen mozgatható, csak a szöveg összerakásával kell foglalkozni.

A szöveg összerakása történhet 2-3 fős csoportokban..

Megjegyzés: gyakorlottabb olvasók, szövegértők esetében az időráfordítás nemcsak rövidebb, de a tanár az utasításban mondhatja azt is, hogy a tanulók inkább csak az időrendre, szöveglogikára, szövegekötésekre figyeljenek, és ne olvassanak el minden egyes mondatot.

4. Ellenőrzés

Lehet frontális vagy kétlépcsős: csoportok közötti, majd frontális. Mindenképp legyen világos a helyes megoldás. Ezt kövesse a történet összefoglaló elmesélése.

5. Követő-lezáró gyakorlat

Találjuk ki együtt a történet lezárását. A történet zárása már nem része a szövegértésnek. Itt már az irodalmi megközelítést, értelmezést ajánlom.

A rendőrkapitányságon valami öreg felügyelő fogadott. Miután elmondtam neki szépen sorjában, hogyan jutottam a gyermekhez, így szólt:

– Nézzük csak, ez valóban különös. Szóba elegyedik egy vadidegen, ismeretlen nőszeméllyel, meghívja egy kocsmába, s az asszony elmegy, állítólag a nénikéjéhez, s a gyereket a maga nyakába sózza. Igazolványa van? Úgy? Nincs magánál sem személyazonossági, sem egyéb igazolvány? Aha, otthon felejtette? Egyáltalán nem hord magával iratokat? Szerfölött érdekes. Azt mindenki megtehetné, hogy a kölykét behozza a rendőrkapitányságra. Ez itt nem lelencház. Hűvösre vele!

A sarokban bóbiskoló rendőr feltápáskodott, fogta a kulcsosomót, s egy éjszakára nem kellett gondoskodnom szállásról.

Reggel megállapították személyazonosságomat. A jólelkű rendőrbiztos, aki szabadon bocsátott, atyai hangon megjegyezte:

– Ezentúl legalább vigyázni fog magára, nem elegyedik beszélgetésbe vadidegen nőszemélyekkel, és nem igyekszik erőnek erejével társadalmi kapcsolatokat létesíteni.

De nekem beszélhet! Kemény és tántoríthatatlan maradok, elvégre egy társas lény mást nem tehet.

E s z k ö z ö k : 18 db szövegtártya (A–S)

A (1)

A főpályaudvar előtt nemrég egy fiatal, csinos hölgygel találkoztam, aki éppen kiszállt a vonatból. Karján kendőbe bugyolálva aranyos kis csecsemő. Láttam, nem ismeri ki magát a nagyváros forgatagában, mert az egyik hordártól éppen azt kérdezte, hogyan jut el Smíchovba.

B

– Én is Smíchovba megyek – mondtam, bár semmi dolgom sem volt arrafele –, ha megengedi, elkísérem.

C

A hölgy elfogadta ajánlatomat, elindultunk. Bőbeszédű teremtés volt, amikor megkérdeztem, hová valósi, azt válaszolta:

– Mi köze hozzá!

– Igaza van – helyesletem, és másról kezdtem beszélni.

D

Amikor elérkeztünk a Jindrišká utcába, bejelentette, hogy szomjas, és szívesen enne egy tormás virslit.

E

Meghívtam egy kis csapszékbe, sört és virslit rendeltem, s tovább beszélgettünk a sertésvészről. Aztán áttértem a szót a baromfipestisre, a burgonyaférgekre, s részletesen kifejtettem, mi a vége, ha a tehén telezabálja magát friss lóherével.

F

Eszmecszerénket a csecsemő harsány, nem csituló bömbölése kísérte.

Amikor az asszonyság eleget evett és ivott, megkért, vegyem gondjaimba pár percre a kicsikét, most jutott eszébe, hogy a főposta mellett lakik a nénikéje.

G

– Mindjárt visszajövök a nénikémmel együtt – mondta, és elment.

Ringattam, ajnároztam a kicsikét, s miközben karomon bömbölt, vágyakozás ébredt bennem, hogy szívemet az egyszerű családi boldogság meghitt tüzénél melengessem, s türelmesen vártam a fiatalasszony visszatérését.

H

Az apróság ordított, mintha nyúznák. Az egyik vendég fizetett és távozott. A vendéglős acsarkodó pillantásokat lövellt felém, s megjegyezte:

– Ez az alak először van itt, és menaszériát csinál a kocsmából.

Hamarosan a többi vendég is a távozás hímes mezejére lépett, s néhányan megjegyezték:

I

– Ki hajlandó ezt az ordítózást hallgatni?! – Nem válaszoltam. A harag hullámverése hallhatóan csapkodta a söntés deszkafalát. A kocsmáros káromkodni kezdett. Valaki benyitott egy pofa sörre, de meghallván a gondjaimra bízott apróság ordítását, még az ajtóban sarkon fordult.

– Ez az ember – mondta a kocsmáros – minden áldott nap legalább tizenöt korsó sört iszik meg.

J

– Miért ne inna, ha van rá pénze – feleltem, és visszazökkentem hallgatásomba, elismervén, hogy a vendéglősnek oka van a nyugtalanságra.

További fél óra telt el. A kocsmáros nyíltan megkérdezte:

K

– Mikor jönnek végre ezért a kölyökért? Feltettem magamban, hogy lelkére beszélek. Sokáig szóno-koltam, miközben a kocsmáros az üres söntésben keringett. Elmondtam, hogy a pólyás babának ordítania kell, ettől erősödik a tüdeje. Továbbá, szegény csöppség tettvágya csakis így juthat kifejezésre. Elvégre valamit neki is csinálnia kell.

L

Nem feketik némán, mint egy darab fa. Amikor ő ilyen kicsi volt, hiába lett belőle később vendéglős, csecsemőként ugyanúgy ordított, mint ez a kis ártatlanság. Sőt, ebben a korban még a miniszterek is bömbölnek.

M

Eltelt még egy óra. Csodálkoztam, hogy védencem ily sokáig képes bőgni és kurjongatni.

Kénytelen voltam erélyesen megróni a kocsmárost, mert azt mondta, hogy kidob a csapszékből a fattyúmmal együtt.

N

– De vendéglős úr – mondtam –, hogyan beszél? Egy gyermeket képes lenne kidobni? Egy ártatlan, védtelen teremtest, akit babusgatni és ajnározni kell? Egy ilyen szegény kicsi csöppséget?

– Csak ordíts tovább – biztattam a védencemet –, ne zavartasd magad, ordíts, míg csak le nem dől a templomtorony.

– Ez közbotrány – siránkozott a kocsmáros. – Ha így megy tovább, belebolondulok.

O

– Ne féljen, idővel megszokja – jegyeztem meg szárazon.

Estig vártam a gyermek anyjára.

E nyolc óra alatt számtalan támadás ért a vendéglős részéről, életemben először esett meg velem, hogy felnőtt férfit sírni láttam. Amikor a csöppségem meghallotta a kocsmáros zokogását, új erővel kezdett bömbölni.

P

Vettem neki egy palack tejet, megittam s tovább vártam, miközben lelkem mélyén bizonytalan sejtelem ébredt, hogy lelencet tartok karjaimban. A kocsmáros ezalatt megivott egy üveg rumot, ami semmiképpen sem járult hozzá gondolatainak tisztulásához és megnemesedéséhez.

R

Mosdatlan szájjal szidott engem és a gyermeket, s azt dadogta, hogy tönkre akarom tenni, megfúr-tam a kocsmáját.

A továbbiak során szalámivágó késébe akart dőlni, s tíz órakor kijelentette: – Záróra! – és lehúzta a rolót.

S (18)

A gondjaimra bízott csecsemővel egy ideig ott álltam az utcán, a lehúzott redőny előtt.

A szöveg bekezdéseit összekevertük. Állítsátok helyre az eredeti sorrendet, és írjátok a válaszlapra a számok mellé a megfelelő betűjelet!

JAROSLAV HAŠEK: EGY TÁRSAS LÉNY TRAGÉDIÁJA

A–S: a tanulói oldal szemelvénye megegyezik az eszközök rovatban szereplő szövegkártyákkal.

VÁLASZLAP

1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16	17	18

MEGOLDÁS:

A1; B8; C3; D11; E6; F14; G5; H16; I10; J4; K15; L2; M7; N13; O9; P12; R17; S18

4.

SZABÓ MAGDA: MERSZI, MÖSZJŐ

12. oldal

15-20 PERC

Munkaformák, módszerek: egyéni (1–2), ellenőrzés párban, frontális (4); szövegolvasás, feladatmegoldás, ellenőrzés, beszélgetés

Tanári instrukció

Cél: voltaképp önellenőrzés abban a tekintetben, hogy figyelmesen olvasnak-e a diákok. A kérdések zöme egy-egy jellemző részletre kérdez rá. A tanuló maga láthatja válaszaiból, hogy milyen mértékben figyel egy esszé jellegű szövegre.

Lebonyolítás

- (1) A kérdések ismerete nélkül a diákok olvassák el figyelmesen a szöveget.
- (2) Ezt követően a tanár kérje meg a diákokat, hogy a szöveg újraolvasása nélkül válaszoljanak a feladatlagra.
- (3) Utána a diákok egymás között cseréljenek válaszlapot, mindenki olvassa újra a szöveget, és ellenőrizze a másik diák „első” döntését.
- (4) Gyors frontális ellenőrzés.
- (5) A tanár megbeszélésre javasolhatja a részlet utolsó bekezdését, ami az Abigél keletkezéstörténetére utal.

Szint: középnehéz

Forrás: Szabó Magda: Merszi, Möszjő

http://www.neumann-haz.hu/cgi-bin/DIATxcgi?infile=diat_vm_talalatok.html&locator=http://diat/diat/muvek/html/SZABO/szabo00007/szabo00007.html&oid=108455&session=1089283718

SZABÓ MAGDA: MERSZI, MÖSZJŐ (RÉSZLET)

(Volt egyszer egy iskola és volt-van magyar tanügy)

Tévedés, hogy a gyermek szereti az anarchiát, a gyermek a nyugalmat szereti, mert az a biztonságos, ha meg olyan körülmények között nő fel, mint mi, egyenesen megkívánja a biztos kezét, mint a nemes paripa. Mikor hatodikos korunkban Mádám helyett Möszjőt kaptunk franciatanárunknak, mintha levendula került volna egy bőrlevelű, edzett ligetbe. Néztük Möszjőt, mint egy csodát, sehogy sem illett az általunk normatívnak tekintett nevelők közé. Minket nem akármilyen trénernek edzettek, s mi álltuk az edzést, megrökönyödve néztünk össze, ha egy eddig katasztrofális véteknél minősült „gaztett” (zajt csapott valaki, mert rosszul elrendezett padfiókjából kizuhant óra közben a zsoltár, vagy nem volt kellőképpen megtisztítva a tábla) következmény nélkül maradt. Csattanó zaj: „Szíveskedjék felemelni” – hangzott az utasítás franciául. – „Ha megkérhetném, a hetes mossa le újra a táblát.” Sem ária, sem büntetés, sem a koncentráció erősítésére a sarokban töltött fél nap. Hát mi ez a rendbontás?

Még csak szépen sem ülünk, „tehenkedünk”. Möszjő hagyja, egy kissé használt legyet szed ki a tanári tintatartóból, azt szárítgatja, s közben ragoztat, vagy olvastatja Gallia történetét. Möszjő abszolút nyugalmit és a körötte dülő realitás ugyancsak abszolút figyelembe nem vevését lehetetlen volt nem regisztrálni. Ha el tudtuk mondani franciául valamelyik gall hős történetét, nagyon megdicsérte a felelőt, ha az illető viszont szemmel láthatólag nem volt tisztában se a Zsül Szezárt megvető Vercingetorix jellemével, se a rendhagyó igékkel – naponta öt rendhagyó volt kötelező –, akkor sem történt semmi. Möszjő megvizsgálta a pironkodás nélkül, némán álló tanulót, majd máskor több ideje lesz felkészülni, ezt a rossz jegyet be sem írja, hiszen tudni való, hogy rövidesen kijavítja.

Möszjő lassanként olyan lett, mint egy legenda: ez az ember képtelen haragudni, indulatba jönni, ez se fegyelmezni, se büntetni nem tud, ez csak jó, elronthatatlanul jó, gyöngéd és udvarias, mint langyos fürdőben engedték el magunkat az óráin. Mi álltuk az edzést, kemény trénerek dolgoztak az izmainkon, Möszjő óráin pihentünk, még bosszantani sem volt érdemes, mert mikor megpróbáltuk, úgy tett, mint aki nem veszi észre. Utólag, míg elemzem, riadok meg, milyen kevés valóban jó embert láthattam életemben, hogy nem döbbszem rá idejében: előttem az abszolútum, az emberi ember, aki együtt sír velünk, ha valakit valódi gyász ér, s nem ártallja azzal tölteni az idejét, hogy suta tévedéseink gubancát sorra kibogozza. Senkinél nem tanultunk olyan keveset, mint nála, de senkit sem szerettünk olyan gyöngéd, védelmező szeretettel; egy idő múlva megcsináltuk az ideológiát: egy szelíd fiúcskát kaptunk bizományba, nem illik visszaélni komoly erőnkkel, Möszjő az élet általunk túl hamar megismert, kemény és keserves oldalát nem ismeri, hát őrizzük áldott gyanútlanágát. Ma, egy szokatlanul hosszú élet vadászleséről körbepillantva már tudom, abból a titokzatos elixírből, amelyet emberi minőségnek neveznek, senki sem sugárzott annyit maga körül méltatlan közösségünkre.

Időbe telt, míg felfogtam, de végül is felfogtam: Möszjő átélt és látott valamit, az első világháború rettenetes eseményeit, annyi égő várost, hogy később úgy döntött, iskolánkat nem teszi terepasztallá. Möszjő – gondoltam akkor – még tökéletesen tájékozatlan abban, amit már rejtett a jövő, nem akar ügyet csinálni olyasmiből, ami frontélményei után bagatell, modortalanságainkat, baklövéseinket nem csak az iskola, az idő is segíti majd méltó emberi magatartássá szelídíteni.

A szemem előtt átformálódó, a polgári létben Isten tudja, hány titkot őrző, első alkalommal férfinak érzékelt Möszjő adta élmény hatására jött létre harmincvalahány évvel később az Abigél.

A szövegrészlet elolvasása után állapítsd meg a felsorolt állításokról, hogy igazak-e (I) vagy hamisak (H)!

A diákok hetedikos korban kaptak új franciatanárt.

Az új franciatanárt „Möszjő”-nek nevezi az író.

A szövegben szerepel a Möszjő szó jelentése.

A szövegrészletből megtudjuk, hogy Möszjő férfi tanár.

A tanár soha semmire sem kérte a diákokat.

A szövegből kiderül, hogy a diákokat sarokba állítással is büntették.

Möszjő magázta a diákokat.

A felkészült diákokat Möszjő megdicsérte.

A készületlen diákokat Möszjő beírta a rossz jegyet.

Möszjőt érdemes volt bosszantani.

A diákok sokat tanultak nála, mert megszerették.

A diákok gyanútlanok gondolták a tanárt.

Az író Möszjőt sok évtized távlatából kivételes embernek tartja.

MEGOLDÁSOK

A diákok hetedikes korban kaptak új franciatanárt.	HAMIS
Az új franciatanárt „Möszjő”-nek nevezi az író.	IGAZ
A szövegben szerepel a Möszjő szó jelentése.	HAMIS
A szövegrészletből megtudjuk, hogy Möszjő férfi tanár.	IGAZ
	(...egy szelíd fiúcskát kaptunk)
A tanár soha semmire sem kérte a diákokat.	HAMIS
A szövegből kiderül, hogy a diákokat sarokba állítással is büntették.	IGAZ
Möszjő magázta a diákokat.	IGAZ
A felkészült diákot Möszjő megdicsérte.	IGAZ
A készületlen diáknak Möszjő beírta a rossz jegyet.	HAMIS
Möszjőt érdemes volt bosszantani.	HAMIS
A diákok sokat tanultak nála, mert megszerették.	HAMIS
A diákok gyanútlanok gondolták a tanárt.	IGAZ
Az író Möszjőt sok évtized távlatából kivételes embernek tartja.	IGAZ

5.

KONRAD LORENZ: EMBER ÉS KUTYA

14. oldal

30-45 PERC

Munkaformák, módszerek: frontális (1–2), csoportos (3), pármunka (4), frontális (5); felolvasás, szóbeli feladatmegoldás, szövegalkotás, ellenőrzés

Tanári instrukció

Cél: ez a szövegértési feladat a szövegépítés logikájának követését, a szövegkoherencia felismerését, megértését kívánja fejleszteni.

Lépések

- (1) A szövegből kihagyott mondatokat egy diák vagy a tanár olvassa fel. Ezek a mondatok alkalmasak arra, hogy a szövegre vonatkozóan és a szöveg ismerete nélkül hipotéziseket állítsunk fel.
- (2) Csak a kihagyott mondatokra támaszkodva, szóban válaszoljunk az alábbi kérdésekre. A feladat közben a diákok a szöveget még nem látják. Kérdések a hipotézisállításhoz:
 - „Kiről” szól a szöveg?
 - Hány és milyen szereplőről van szó?
 - Mi a köztük lévő viszony?
 - Mi a köztük lévő erőviszony?
 - A szereplők közötti konfliktusnak mi lehet a tárgya?
 - Hogyan zárul a konfliktus, mi a végkifejlet?
 - Mi előzi meg a végkifejletet?
 - Van-e elbeszélő? Ha igen, ki az?
 - Irodalmi vagy nem irodalmi szövegre utalnak a mondatok?
- (3) A válaszok mentén a diákok vázoljanak fel egy történetet 2-3 fős csoportokban. Néhány elképzelt történetet osszanak meg a csoportok más csoportokkal vagy az osztállyal. A tanár fogadjon el minden logikus hipotézist és történetvázlatot, csak az esetleges logikátlanságokra hívja fel a figyelmet kérdéseivel. Ugyanakkor ne árulja el a történetet, még ha pontosak is a hipotézisek.
- (4) A diákok párokban végezzék el a szövegbe helyezést.
- (5) Ellenőrizzük frontálisan a megoldásokat, a szöveget a diákok felolvassák.

Szint: nehéz

Forrás: Konrad Lorenz: Ember és Kutya. Gondolat, 1973., 55–59. o. (kihagyásokkal)

Eszközök: Sokszorosítandó és kiosztandó a 3. feladathoz

Wolf meg én végigsétálunk a falu főutcáján. Amikor a községi kútnál rákanyarodunk az országútra, észrevesszük, hogy mintegy kétszáz méterre tőlünk Rolf áll, Wolf régi ellensége és vetélytársa. _____ (1). Wolf és Rolf a falu legerősebb, legjobban rettegett kutyái, egyszerűen a rangidősek; dühödten gyűlölik egymást, ugyanakkor azonban annyira félnek egymástól, hogy legjobb tudomásom szerint még soha nem bocsátkoztak igazi verekezésbe.

Első pillanattól az a benyomásom, hogy a találkozás mindkét félnek módfelett kellemetlen. _____

(2) De itt, a szabadban, valahogy így áll a helyzet (hogy erősen „emberszerűsítve” fejezzem ki magam): homályosan mindkét kan úgy érzi, a saját „jó hírének” tartozik azzal, hogy beváltsa a korábbi fenyegetéseket, és nagy „lebölgést” jelentene, ha ezt nem tenné meg.

A két ellenfél már messziről észreveszi egymást. _____ (3). Így közelednek egymáshoz, ám egyre lassabban és lassabban. Amikor már csak mintegy tizenöt méter van közöttük, Rolf váratlanul lekuporodik, mint egy ugrásra kész tigris. Egyik kutya ábrázatán sincs jele a bizonytalanságnak, de fenyegetésnek sem. Homlokuk, orruk ráncatlan, fülük feláll és előremutat, szemük tágra nyílt. Rolf lesállása, bármilyen fenyegető hatást tesz is az emberre, Wolfot egyáltalán nem izgatja, zavartalanul lépked vetélytársa felé. És csak amikor közvetlenül melléje ér, emelkedik fel Rolf hirtelen mozdulattal teljes nagyságban, s most ott állnak egymás mellett, a vékonyuk szinte összeér, mindkettőjük feje a másik farkánál, gondosan szaglásszák a szabadon feltárt hátulsó traktust. Éppen ez, vagyis az anális környék szabad feltárása a magabiztosság legfőbb kifejezése. Ha ez az önbizalom csak egy kicsit is megcsappan, az állat farka azonnal lekonyul. A fark állása szinte afféle mutató, amelyről leolvashatjuk a kutya fűtő bátorság fokát.

A két kan mozdulatlanul áll, s ez a feszült helyzet meglehetősen sokáig tart. _____ (4) Ez a mimika a fenyegetést jelzi általában, a rémült, esetleg sarokba szorított, s csupán védekezésből fenyegető kutya képén is ez jelenik meg. Hogy a kutya mennyire bátor, mennyire ura a helyzetnek, csupán feje két pontján látszik meg: fülén és a szája sarkában.

Az aktív fenyegetés mimikájával egy időben kezdődik a morgás is; minél mélyebb, annál biztosabbnak érzi magát az állat – persze, itt számításba kell vennünk az egyéni hangfekvést. Egy szemtelen foxterrier természetesen magasabb hangon morog, mint egy ijedt bernáthe gyi.

Wolf és Rolf ekkor, változatlanul oldalvást, keringeni kezdenek egymás körül. Félő, hogy a következő pillanatban tettelegességre kerül sor. _____ (5) És noha a két kutya mind fenyegetőbben morog, nem történik semmi.

Bennem ébredezni kezd a gyanú, sőt meg is erősödik, amint egyszerre csak észreveszem, hogy Wolf, és nyomban ezután Rolf, lapos oldalpillantásokat vetnek rám: hisz ezek nemcsak várják, hanem egyenesen remélik, hogy én majd szétválasztom őket, s ily módon feloldozást adok a harc erkölcsi kötelessége alól.

Csak hogy én nem lépek közbe, hanem a kutyákra bízom, hogy megtalálják a „méltóságteljes” visszavonulás útját. _____ (6) S végül, fél szemükkel még mindig egymásra sandítva, mintegy vezényszóra, egyszerre felemelik a hátsó lábukat, Wolf a sürgönypóznánál, Rolf az országúti korlát egyik tartóoszlopánál. Majd – imponáló pózban – tovább folytatják útjukat, s bizonyos mértékben mindkettő megőrizte magában a fikciót, miszerint ő az erkölcsi győztes, és alaposan megrémítette a másikat.

1. Olvasd el az alábbi mondatokat!

KONRAD LORENZ: EMBER ÉS KUTYA

A

Az imént még sima ábrázatok kezdenek apránként eltorzulni: homlokukon a szempár fölött fekvő pont felé irányuló hosszanti és keresztirányú vonalak keletkeznek, orruk is ráncba türemlik, foguk kivicsorodik.

B

És valóban, lassan, nagyon lassan eltávolodnak egymástól, szinte lépésenként haladva átmennek az út más-más felére.

C

Közvetlenül mellette kell elhaladnunk, a találkozás elkerülhetetlen.

D

Tüstént fel is öltik az „imponáló pózt”, vagyis jól kihúzzák magukat, és a farkukat mereven égnék emelik.

E

A kertbe zárva, palánk és csukott kapu mögül dühösen ugatna és fenyegetőzne mindkettő, abban a szilárd meggyőződésben, hogy pusztán a rács az akadály, és ha az nem lenne, már rég a másik torkának esett volna.

F

Ám a két nagyhatalom erejének tökéletes egyensúlya akadályozza a hadüzenetet.

2. A fenti mondatok alapján adjál lehetséges válaszokat az alábbi kérdésekre, majd építs fel egy lehetséges történetet!

- „Kiről” szól a szöveg?
- Hány és milyen szereplőről van szó?
- Mi a köztük lévő viszony?
- Mi a köztük lévő erőviszony?
- A szereplők közötti konfliktusnak mi lehet a tárgya?
- Hogyan zárul a konfliktus, mi a végkifejlet?
- Mi előzi meg a végkifejletet?
- Van-e elbeszélő? Ha igen, ki az?
- Irodalmi vagy nem irodalmi szövegre utalnak a mondatok?

3. Keresd meg az 1. feladatban szereplő mondatok helyét a szövegben, amelyből kapsz egy példányt, és írd be a kihagyott helyekre a megfelelő betűjelet!

MEGOLDÁS

Az eredeti szöveg

Wolf meg én végigsétálunk a falu főutcáján. Amikor a községi kútnál rákanyarodunk az országútra, észrevesszük, hogy mintegy kétszáz méterre tőlünk Rolf áll, Wolf régi ellensége és vetélytársa. **KÖZVETLENÜL MELLETE KELL ELHALADNUNK, A TALÁLKOZÁS ELKERÜLHETETLEN.** (C–1) Wolf és Rolf a falu legerősebb, legjobban rettegett kutyái, egyszóval a rangidősek; dühödten gyűlölik egymást, ugyanakkor azonban annyira félnek egymástól, hogy legjobb tudomásom szerint még soha nem bocsátkoztak igazi verekedésbe.

Első pillanattól az a benyomásom, hogy a találkozás mindkét félnek módfelett kellemetlen. **A KERTBE ZÁRVA, PALÁNK ÉS CSUKOTT KAPU MÖGÜL DÜHÖSEN UGATNA ÉS FENYEGETŐZNE MINDKETTŐ, ABBAN A SZILÁRD MEGGYŐZŐDÉSSEN, HOGY PUSZTÁN A RÁCS AZ AKADÁLY, ÉS HA AZ NEM LENNE, MÁR RÉG A MÁSIK TORKÁNAK ESETT VOLNA.** (E–2) De itt, a szabadban, valahogy így áll a helyzet (hogy erősen „emberszerűsítve” fejezzem ki magam): homályosan mindkét kan úgy érzi, a saját „jó hírének” tartozik azzal, hogy beváltsa a korábbi fenyegetéseket, és nagy „lebölgést” jelentene, ha ezt nem tenné meg.

A két ellenfél már messziről észreveszi egymást. **TÜSTÉNT FEL IS ÖLTIK AZ „IMPONÁLÓ PÓZT”**,

VAGYIS JÓL KIHÚZZÁK MAGUKAT, ÉS A FARKUKAT MEREVEN ÉGNEK EMELIK. (D–3) Így közelednek egymáshoz, ám egyre lassabban és lassabban. Amikor már csak mintegy tizenöt méter van közöttük, Rolf váratlanul lekuporodik, mint egy ugrásra kész tigris. Egyik kutya ábrázatán sincs jele a bizonytalanságnak, de fenyegetésnek sem. Homlokuk, orruk ránctalan, fülük feláll és előremutat, szemük tágra nyílt. Rolf lesállása, bármilyen fenyegető hatást tesz is az emberre, Wolfot egyáltalán nem izgatja, zavartalanul lépked vetélytársa felé. És csak amikor közvetlenül melléje ér, emelkedik fel Rolf hirtelen mozdulattal teljes nagyságban, s most ott állnak egymás mellett, a vékonyuk szinte összeér, mindkettőjük feje a másik farkánál, gondosan szaglásszák a szabadon feltárt hátulsó traktust. Éppen ez, vagyis az anális környék szabad feltárása a magabiztosság legfőbb kifejezése. Ha ez az önbizalom csak egy kicsit is megcsappan, az állat farka azonnal lekonyul. A fark állása szinte afféle mutató, amelyről leolvashatjuk a kutya fűtő bátorság fokát.

A két kan mozdulatlanul áll, s ez a feszült helyzet meglehetősen sokáig tart. AZ IMÉNT MÉG SIMA ÁBRÁZATOK KEZDENEK APRÁNKÉNT ELTORZULNI: HOMLOKUKON A SZEMPÁR FÖLÖTT FEKVŐ PONT FELÉ IRÁNYULÓ HOSSZANTI ÉS KERESZTRÁNCOK KELETKEZNEK, ORRUK IS RÁNCBA TÜREMLIK, FOGUK KIVICSORODIK. (A–4) Ez a mimika a fenyegetést jelzi általában, a rémült, esetleg sarokba szorított, s csupán védekezésből fenyegetőző kutya képén is ez jelenik meg. Hogy a kutya mennyire bátor, mennyire ura a helyzetnek, csupán feje két pontján látszik meg: fülén és a szája sarkában.

Az aktív fenyegetés mimikájával egy időben kezdődik a morgás is; minél mélyebb, annál biztosabbnak érzi magát az állat – persze, itt számításba kell vennünk az egyéni hangfekvést. Egy szemtelen foxterrier természetesen magasabb hangon morog, mint egy ijedt bernáthegyi.

Wolf és Rolf ekkor, változatlanul oldalvást, keringeni kezdenek egymás körül. Félő, hogy a következő pillanatban tettelegességre kerül sor. ÁM A KÉT NAGYHATALOM EREJÉNEK TÖKÉLETES EGYENSÚLYA AKADÁLYOZZA A HADÜZENETET. (F–5) És noha a két kutya mind fenyegetőbben morog, nem történik semmi.

Bennem ébredezni kezd a gyanú, sőt meg is erősödik, amint egyszerre csak észreveszem, hogy Wolf, és nyomban ezután Rolf, lapos oldalpillantásokat vetnek rám: hisz ezek nemcsak várják, hanem egyenesen remélik, hogy én majd szétválasztom őket, s ily módon feloldozást adok a harc erkölcsi kötelessége alól.

Csakhogy én nem lépek közbe, hanem a kutyákra bízom, hogy megtalálják a „méltóságteljes” visszavonulás útját. ÉS VALÓBAN, LASSAN, NAGYON LASSAN ELTÁVOLODNAK EGYMÁSTÓL, SZINTE LÉPÉSENKÉNT HALADVA ÁTMENNEK AZ ÚT MÁS-MÁS FELÉRE. (B–6) S végül, fél szemükkel még mindig egymásra sandítva, mintegy vezényszóra, egyszerre felemelik a hátsó lábukat, Wolf a sürgönypóznánál, Rolf az országúti korlát egyik tartóoszlopánál. Majd – imponáló pózban – tovább folytatják útjukat, s bizonyos mértékben mindkettő megőrizte magában a fikciót, miszerint ő az erkölcsi győztes, és alaposan megrémítette a másikat.

6.

IDEGSEJT-DIGITALIZÁLÁS

16. oldal

20-25 PERC

Munkaformák, módszerek: frontális (1–3, 5–6), páros (4); felolvasás, feladatmegoldás, ellenőrzés, megbeszélés

Tanári instrukció

Cél: a szöveg szemantikai összefüggéseinek megtalálása. Ez a B) változatban kibővül némi mondatnallal, ami módot ad a vonatkozó mellékmondatok természetének megismerésére. No meg arra is, hogy az angolból átvett szövegekben gyakrabban használjuk, mint az eredetileg magyarul fogalmazott szövegekben.

Tanári instrukció

- (1) A feladatot érdemes a cím, az alcím és a témamondat felolvasásával és értelmezésével kezdeni. A cím és az alcím egyszerű értelmezése megfelelő képet ad a szöveg tartalmáról: „Idegsejt-digitalizálás: Az agyi csip a mozgássérültek reménye lehet. Először ültettek be elektronikus csipet egy mozgássérült férfi agyába, aki ezáltal gondolataival képes bizonyos cselekedetek végrehajtására.”
- (2) Az értelmezésnek nem kell kitérnie az „agy csip”, az „elektronikus csip” jelentésére, funkciójára viszont igen. Vagyis a lehetséges előzetes kérdések a következők lehetnek:
Mire szolgál a cikkben szereplő agyi csip?
Használták-e már emberen?
- (3) Ha a tanár még további segítséget, technikai háttérrel kíván biztosítani a mondatok szövegbe helyezéséhez, haladjon végig a diákokkal a kihagyott mondatokon, ill. főmondatokon, és keressenek együtt szövegtani fogódzókat. Például „végső cél”, „előzőleg...”
- (4) A tanulók párban elvégzik a feladatot.
- (5) Közös ellenőrzés.
- (6) Ezt követően lehet szakszavakat, idegen szavakat gyűjteni a cikkből. Meg lehet beszélni, hogy az „elektróda” miért szakszó, a „braingate” miért idegen szó, és szükségképp maradt-e így a szövegben, valamint el lehet vitatkozni azon, hogy bevettnek érezzük-e manapság az igen elterjedt „csip” szót, például a csipkártya szóban.

Forrás: HVG, 2005. április 4.

A) VÁLTOZAT

Az alábbi szövegből öt mondatot vágunk ki. Keresd meg a mondatok helyét a szövegben, és írd a mondatok mellé a kihagyott helyek mellett található számokat!

IDEGSEJT-DIGITALIZÁLÁS

Matthew Nagle huszonöt éves amerikai férfi 2001-ben egy késszúrás miatt kényszerült tolószékbe, miután nyaktól lefelé teljesen megbénult. A massachusetts-i New England Sinai kórház újíto sebészeinek köszönhetően operálták be a csipet, amelynek segítségével képes mindennapi feladatainak ellátására segítség nélkül. _____1.

Képes például be- és kikapcsolni tévékészülékét, csatornát váltani vagy a hangerőt szabályozni a technológiának és a szoftvernek köszönhetően, amellyel otthonát felszerelték.

A tudósok jó ideje dolgoztak olyan megoldások megalkotásán, amelyek segítségével mozgásukban korlátozott emberek képesek műveletek végrehajtására a gondolataikkal. _____2.

Ez idáig négyen – ketten részlegesen korlátozottak mozgásukban – használtak hasonló megoldást, vagyis képesek voltak egy 64 elektródából álló „sisak” viselése mellett agyhullámaik segítségével a számítógép kurzorának mozgatására.

Nagle eszköze, a BrainGate körülbelül száz hajszálvékony elektróda egy milliméternyi mélyre történő beültetésével érzékeli az agykéreg motorikus tevékenységét, amellyel a mozgást koordinálja az ember.

_____3. Az agyszignálokat a gép aztán átalakítja kurzormozgássá és a megfelelő műveletek elvégzésévé, így új alternatívát létrehozva a számítógép irányítására.

Az új eszköz megalkotója, Professzor John Donoghue, az idegrendszer tudomány szakértője a Brown egyetem kutatójaként alkotta meg a Cyberkinetics céggel karöltve az agyi csipet: „A PC monitora alapvetően tévé távirányítóként üzemel, a használó tehát a megfelelő ikonra gondolva nem tesz mást, mint amikor az egészséges ember a kurzorral a szükséges ikonra klikkelve elindít egy programot.”

_____4. Donoghue professzor reményei szerint hasonló megoldásokkal a jövőben a bénult emberek ismét képesek lesznek végtagjaikat használni.

_____5. Ez azonban ma még rendkívül nehéznek tűnik, hiszen a mozgások bonyolultságának növekedésével egyre nehezebb a hozzájuk tartozó agyi impulzusok mesterseges ismétlése vagy másolása. Több millió idegsejt felel ugyanis az agyban a test mozgatásáért, míg a BrainGate ezeknek csak a töredékét képes jelenleg „felfogni”.

A

A hajszálvékony drótok táplálják az agyi csipet, amely feldolgozásra továbbítja az agy jelzéseit a számítógépnek.

B

A végső cél szerinte olyan – mobiltelefon méretű, akkumulátorról működő – eszköz megalkotása, mellyel a beteg képes saját izmainak újbóli használatára.

C

Előzőleg majmokon végzett kísérletek bizonyították, hogy az agyukra kötött elektródákkal képesek számítógépek irányítására.

D

Az agycsip képes fogadni a gondolatait és továbbítani egy számítógépnek, amely azután értelmezi azokat.

E

Nagle egy művégtag – robotkar – mozgatására is képes a csippel, mellyel például vendégétől „el tudja venni” a felé nyújtott édességet.

B) VÁLTOZAT

Az alábbi szövegből öt főmondatot vágunk ki. Keresd meg helyüket a szövegben, és írd a mondatok mellé a kihagyott helyek mellett található számokat!

IDEGSEJT-DIGITALIZÁLÁS

Matthew Nagle huszonöt éves amerikai férfi 2001-ben egy késszúrás miatt kényszerült tolószékbe, miután nyaktól lefelé teljesen megbénult. A massachusetts-i New England Sinai kórház újító sebészeinek köszönhetően operálták be a csipet, amelynek segítségével képes mindennapi feladatainak ellátására segítség nélkül. _____1, amely azután értelmezi azokat.

Képes például be- és kikapcsolni tévékészülékét, csatornát váltani vagy a hangerőt szabályozni a technológiájának és a szoftvernek köszönhetően, amellyel otthonát felszerelték.

A tudósok jó ideje dolgoztak olyan megoldások megalkotásán, amelyek segítségével mozgásukban korlátozott emberek képesek műveletek végrehajtására a gondolataikkal. _____2, hogy az agyukra kötött elektródákkal képesek számítógépek irányítására.

Ez idáig négyen – ketten részlegesen korlátozottak mozgásukban – használtak hasonló megoldást, vagyis képesek voltak egy 64 elektródából álló „sisak” viselése mellett agyhullámaik segítségével a számítógép kurzorának mozgatására.

Nagle eszköze, a BrainGate körülbelül száz hajszálvékony elektróda egy milliméternyi mélyre történő beültetésével érzékeli az agykéreg motorikus tevékenységét, amellyel a mozgást koordinálja az ember.

_____3, amely feldolgozásra továbbítja az agy jelzéseit a számítógépnek. Az agyszignálokat a gép aztán átalakítja kurzormozgássá és a megfelelő műveletek elvégzésévé, így új alternatívát létrehozva a számítógép irányítására.

Az új eszköz megalkotója, Professzor John Donoghue, az idegrendszer tudomány szakértője a Brown egyetem kutatójaként alkotta meg a Cyberkinetics céggel karöltve az agyi csipet: „A PC monitora alapvetően tévé távirányítóként üzemel, a használó tehát a megfelelő ikonra gondolva nem tesz mást, mint amikor az egészséges ember a kurzorral a szükséges ikonra klikkelve elindít egy programot.”

_____4, mellyel például vendégétől „el tudja venni” a felé nyújtott édeséget. Donoghue professzor reményei szerint hasonló megoldásokkal a jövőben a bénult emberek ismét képesek lesznek végtagjaikat használni.

_____5, mellyel a beteg képes saját izmainak újbóli használatára. Ez azonban ma még rendkívül nehéznek tűnik, hiszen a mozgások bonyolultságának növekedésével egyre nehezebb a hozzájuk tartozó agyi impulzusok mesterséges ismétlése vagy másolása. Több millió idegsejt felel ugyanis az agyban a test mozgatásáért, míg a BrainGate ezeknek csak a töredékét képes jelenleg „felfogni”.

- A A hajszálvékony drótok táplálják az agyi csipet...
- B A végső cél szerinte olyan – mobiltelefon méretű, akkumulátorral működő – eszköz megalkotása...
- C Előzőleg majmokon végzett kísérletek bizonyították...
- D Az agycsip képes fogadni a gondolatait és továbbítani egy számítógépnek...
- E Nagle egy művégtag – robotkar – mozgatására is képes a csippel...

MEGOLDÁSOK

A-3; B-5; C-2; D-1; E-4 (mindkét változatban)

A feladat B) variációja talán érdekesebb, mert alkalmas arra, hogy a vonatkoztatásról és a vonatkozó mellékmondatokról beszéljünk. (A B-ben a kihagyások nem vonatkozó mellékmondatok). Ebben a variációban az összetett mondatból a főmondatot vágjuk ki.

7.

DIGITÁLIS ALÁÍRÁS

19. oldal

20-25 PERC

Ha írott összefoglaló készül, akkor további 5 perc

Munkaformák, módszerek: egyéni, pármunka, frontális

Tanári instrukció

Cél: A nehezen követhető, hevenyészett szöveg információinak kigyűjtése, a szövegben hagyott angol elemek megértése és összefoglaló szövegalkotás szóban vagy írásban.

A diák a szövegértési feladat alapján irányított módon válassza ki a fontos információkat (2. feladat), és ezek alapján alkotson 60 szóból álló értelmes szöveget (3. feladat). Az 1. feladat néhány angolul szereplő szó, fogalom jelentésének értelmezése.

Megjegyzések

- A szöveg nagyon rossz minőségű, ugyanakkor érthető. A szövegértési feladatot ezért szövegalkotási feladattal párosítjuk.
- A cím, amelyet a tanulói oldalon nem adtuk meg: Digitális aláírás: Kézírás alapján azonosít az elektronikus toll.
- Az első feladat után álljunk meg, és ellenőrizzük azt.
- A második feladatot úgy végezzék el, hogy a szövegben is húzzák alá a vonatkozó részeket.
- A szövegalkotási feladatot, ha írásban kérjük, párban végezzék, ha csak szóban, akkor frontálisan.

Forrás: HVG, 2005. április 28. 15:13. <http://hvg.hu/print/20050428digtoll.aspx>

(...)

Egy újonnan bemutatott találmány lehetővé teszi, hogy a számítógép-felhasználók egy egyszerű aláírás segítségével jelentkezzenek be a hálózatba.

A Londonban megrendezett InfoSecurity Europe konferencián bemutatott, USB-csatlakozóval felszerelt Bio-Pen nevű eszköz az írás gyorsasága és a papírra kifejtett nyomás alapján képes azonosítani a felhasználót. A Secure Signature Systems találmánya a premieren nem teljesített tökéletesen, a készítőik szerint azonban csupán ritkán bekövetkező hibajelenségről volt szó.

„Az ember írása mindenkinek a sajátja, amely egészen egyedi” – magyarázta az SSS egyik munkatársa a ZDNetnek adott interjúban. „A Bio-Pen segítségével bejelentkezhetünk számítógépünkbe vagy elérhetünk vele hálózati helyeket is.”

A toll mellé csomagolt szoftvernek három-négy alkalommal kell rögzítenie a felhasználó aláírását, mielőtt képes lenne beazonosítani az adott személy írásképét. Az SSS elsősorban az európai piacra szánja termékét. A cég szerint a toll által rögzített adatok segítségével a vállalatok követni tudják alkalmazottaik viselkedését a hálózaton belül.

A ZDNet számára rendezett bemutatón az első két alkalommal a Bio-Pennek nem sikerült regisztrálnia és azonosítania a felhasználót, azonban az SSS emberei szerint ez csupán ritkán következik be.

„Természetesen néha előfordulnak apróbb hibák” – magyarázta az asszisztens. – „De általában ez egy kiváló módja annak, hogy az emberek azonosítsák magukat.”

1. A szövegben több idegen szó, kifejezés található. A szövegkörnyezet segítségével párosítsd magyarított megfelelőjükkal!

(1) INFOSECURITY EUROPE	a) biztonságos aláírási rendszer
(2) BIO-PEN	b) számítógépes csatlakozószabvány
(3) SECURE SIGNATURE SYSTEMS (SSS)	c) európai biztonságos adatátvitel
(4) USB (UNIVERSAL SERIAL BUS)	e) számítógépes eszköz az aláírás felismerésére

2. A szöveg alapján gyűjtsd ki a következő információkat:

- (1) Minek alapján képes a Bio-Pen azonosítani alkalmazója aláírását?
- (2) Mi azonosítja az adott személy írásképét?
- (3) Hányszor kell rögzíteni a felhasználó aláírását ahhoz, hogy a szoftver később azonosítani tudja az aláírást?
- (4) Hogyan kapcsolható a Bio-Pen a számítógéphez?
- (5) Miből áll a felszerelés?
- (6) Mire használható a Bio-Pen?

3. A válaszok és a szövegből nyert saját értelmezésed alapján 60–80 szóban ismertesd a Bio-Pen jellemzőit és felhasználhatóságát! Alkoss világosan érthető mondatokból szöveget!

MEGOLDÁSOK

1. (1) – c); (2) – e); (3) – a); (4) – b)
2.
 - (1) az írás gyorsasága és a papírra kifejtett nyomás alapján
 - (2) szoftver
 - (3) három-négy alkalommal
 - (4) USB-csatlakozóval
 - (5) a speciális tollból, szoftverből és a hozzá szerelt USB-csatlakozóból
 - (6) a céges hálózatba való bejelentkezéshez, a bejelentkező azonosításához és a hálózatban való működés követéséhez

8.

IRODAI MUNKA? MI AZ?

21. oldal

30-35 PERC

A 4. feladattal egész óra

Munkaformák, módszerek: egyéni (1. feladat), páros (2. és 3. feladat), csoportos, majd frontális (4. feladat)

Tanári instrukció

Szint: Közepesen nehéz

Cél: Adatok gyűjtése, előnyök, hátrányok keresése (érveléstechnika fejlesztése)

1. Az első feladat jellegzetesen kereső-rákereső feladat. Hangsúlyozzuk, hogy az olvasás fő célja nem a szöveg átfogó megértése, hanem a táblázat kitöltése. A táblázatra a továbbiakban még szükség lesz az érveléshez.
2. A második feladat hasonló az elsőhöz. Itt azonban már nem emeltük ki az adatokat, ezért nagyobb figyelemmel kell keresni.
3. A harmadik feladatban a szöveg tartalmának részletesebb, de továbbra is célzott olvasására van szükség.
4. A negyedik feladat választható.

Végrehajtási lehetőségek

- A) Szóbeli érvelés példákkal, vagyis a listán szereplő előnyök, hátrányok bővebb kifejtése. A tanár meghatározza, hogy kinek a szemszögéből érveljenek a diákok.
- B) 3-4 fős csoportokban készítsenek listát a diákok, hogy számukra milyen előnyei vagy hátrányai lehetnek, ha szüleik otthon, távmunkában dolgoznának. Adják elő érveiket, és ütköztessék más csoportokéval.

Háttérinformáció

A távmunkás Magyarországon ma még ritka, mint a fehér holló, ám az alacsony rezsi, a magasabb termelékenység, a nagyobb rugalmasság a távmunkahelyek kialakítása mellett szól. Kárszakértők, programfejlesztők tartoznak az előfutárok közé, de a várakozások szerint egyre többen fogják követni őket.

Az eredeti szövegből kihagyott rész (háttéranyagként):

Egyes feladatok – például az informatikai munkák (tervezés, programozás, tesztelés, grafika és dizájn), az értékesítési tevékenységek (biztosítás, telefonos értékesítés), a könyvelés és a telefonos ügyfélszolgálatok – viszonylag egyszerűen alakíthatók át távmunkában végezhetőkké. Tavaly ráadásul jelentősen javultak a távmunka hazai elterjedésének lehetőségei, miután a Munka törvénykönyvének 2004-ben elfogadott módosításával létrejött e terület átfogó jogi szabályozása. A Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium pályázatokon támogatja a távmunkahelyek létrehozását: tavaly közel 345 milliót költöttek 782 távmunkás vissza nem térítendő, kiegészítő bértámogatására (a Generali-Providencia több mint 37 milliós támogatást kapott). A tárcza adatai

szerint a 2002-es és 2004-es pályázatok eredményeképp 2500 távmunkahely jött létre Magyarországon. Ez a szám az idén várhatóan tovább emelkedik, mert a pályázati keretet 800 millió forintra emelték. A távmunka terjedését az állami források mellett ma már a Magyar Távmunka Szövetség is segíti, amely tavaly decemberben kezdte meg működését.

Ha a távmunka bevezetését komoly tervezés előzi meg, a vállalatot már nem kell támogatásokkal motiválni a távmunka alkalmazására, hisz a költségcsökkentés jelentős mértéke elegendő üzleti előnyt jelent számára – mutat rá Forgács, ám óvatosságra int:

„Éveknek kell eltelniük, míg a munkakörnyezet, a munkakultúra és a döntéshozók szemlélete képes lesz integrálni ezt az újfajta munkaszervezési módot. A legtöbb hazai munkaadó egyelőre a meglévő munkahelyeket változtatja távmunkahellyé; a valóban új hazai távmunkahelyek valószínűleg három-négy év múlva fognak csak megjelenni.”

Forrás: HVG, 2005. február 23.

IRODAI MUNKA? MI AZ?

Noteszgépet, nyomtatót, otthoni internetelérést és mobiltelefont is kapott az a **85** kárszakértő, aki tavaly ősszel kezdett távmunkásként dolgozni a Generali-Providencia Biztosító Rt.-nél. A társaság, amely összesen közel **4000** főállású munkavállalót és ezen belül **150** kárszakértőt alkalmaz, a költséghatékonyság növelése és a kárrendezés gyorsabbá tétele miatt döntött a távmunka bevezetéséről. A kárszakértők reggelente nem az irodában, hanem – a hozzájuk digitális úton eljuttatott kárbejelentők alapján – az ügyfeleknél és a szervizekben kárszemlélkel kezdnek, a kapcsolatot pedig elsősorban e-mailben tartják az irodában dolgozó munkatársakkal. Az állami intézmények közül a Központi Statisztikai Hivatal **162** távmunkást állít csatasorba az idén, akik közül százan a tervek szerint már februárban elkezdhetik a munkát. A programban részt vevő adatbevivők, programfejlesztők és területi képviselők személyes azonosítót, IP-telefont, számítógépet és ADSL-csatlakozást is kapnak.

A távmunka többek között magasabb termelékenységet, kevesebb hiányzást és alacsonyabb irodai költségeket jelent a munkaadónak, míg a dolgozó kevesebb időt és pénzt fordít a közlekedésre, és rugalmasabban oszthatja be a munkát – állítják a szakértők. A távmunkaeszközök, vagyis a notebookok, nyomtatók és szoftverek beszerzésére a Generali-Providencia több tízmillió forintot költött, ám többek között a vonalas telefonköltségek csökkenése miatt a kezdeti beruházás jelentős része már a program elindulása utáni első évben megtérülhet. A mobil kárszakértői munkával kapcsolatos eddigi kedvező tapasztalatok alapján megfontolják a program további bővítését – mondták a Hálónak a biztosítónál.

A várható előnyök, a növekvő pályázati források és a szövetség szakmai támogatása ellenére a legtöbb hazai cég mégis idegenkedik a távmunka bevezetésétől, többek között a szükséges technológia és felszerelések beszerzésének aránylag magas költségei és a távmunkafolyamat ellenőrzése körüli kockázatok miatt. Jelenleg csak a foglalkoztatottak 0,6–2,4 százaléka, azaz **20–150 ezer** alkalmazott dolgozik távmunkásként Magyarországon – mondta a Hálónak Forgács Tamás, a PricewaterhouseCoopers (PwC) tanácsadó cég munkatársa. Ez az arány az Európai Unióban átlagosan 15 százalék körüli. Forgács szerint a cégek működési költségeinek elemzésével készíthető olyan költség-hason elemzés, amelynek alapján pontosan behatárolhatók azok a területek, ahol a távmunka bevezetése mérsékelheti a költségeket vagy növelheti a hatékonyságot. A kutatások és gyakorlati tapasztalatok szerint a távmunka alkalmazásával az üzemeltetési költségek (ingatlan, oktatás, utazás, bér, kommunikáció) jelentősen, akár 20-30 százalékkal is csökkenthetők. A beruházás nagysága persze függ a vállalat tevékenységétől, illetve jelenlegi felszereltségétől, de általánosságban egy-egy távmunkahely létrehozásának költsége egy-két millió forint, amely egy-két éven belül megtérül.

1. Tekintsd át a szövegben vastagon szedett számokat, majd töltsd ki az alábbi táblázatot!

MENNYISÉG	KIK?	HOL?
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

2. Mire vonatkoznak a következő százalékos értékek? Hogyan értelmeznéd őket?

– 0,6–2,4%:

– 15%:

– 20-30%:

3. A cikk a távmunkával kapcsolatban a **MUNKÁLTATÓK** és **MUNKAVÁLLALÓK** szempontjából **ELŐNYÖKET** és **HÁTRÁNYOKAT** sorol fel. Az alábbi lista elemeit helyezd el a táblázatban, majd jelöld meg az általad is elfogadható előnyöket, amiket meg is kell indokolnod!

Lista

– a munkafolyamat ellenőrizhetősége

– rugalmas időbeosztás

– alacsonyabb irodaköltség

– alacsonyabb közlekedési költség

– a szükséges felszerelések ára

– kevesebb hiányzás

– magasabb termelékenység

	MUNKAVÁLLALÓK SZÁMÁRA	MUNKÁLTATÓK SZÁMÁRA
ELŐNYÖK		
HÁTRÁNYOK		

MEGOLDÁSOK

MENNYISÉG	KIK?	HOL?
1. 85	távmunkás kárszakértők	G-P Biztosító Rt.
2. 4000	főállású munkavállaló	G-P Biztosító Rt.
3. 150	összes kárszakértő	G-P Biztosító Rt.
4. 162	távmunkás	KSH
5. 20–150 000	távmunkás	Magyarországon

2.

- 0,6–2,4 % - távmunkában foglalkoztatottak %-os aránya Magyarországon
- 15% - távmunkában foglalkoztatottak %-os aránya az Európai Unió országaiban
- 20-30% - az üzemeltetési költségek %-os csökkenése a távmunka következtében

3.

	MUNKAVÁLLALÓK SZÁMÁRA	MUNKÁLTATÓK SZÁMÁRA
ELŐNYÖK	rugalmas időbeosztás	kevesebb hiányzás
	alacsonyabb közlekedési költség	alacsonyabb irodaköltség
		magasabb termelékenység
HÁTRÁNYOK		a munkafolyamat ellenőrizhetősége
		a felszerelések ára

9.

KONRÁD GYÖRGY: A VÁROS ÉS AZ EMLÉKEZET

24. oldal

25-30 PERC

Kiemelt készségek, képességek: szövegértelmezés

Munkaformák, módszerek: frontális (1–2., 6.), egyéni (3.), csoportos (4.), csoportos, illetve frontális (5.)

Tanári instrukció

Háttér

Részletek egy hosszabb esszéből. A kiválasztott szövegrész az első bekezdésétől eltekintve, amelyet előzetes és közös megbeszélésre ajánlunk, alkalmas szövegértési feladatra.

Ebben az esszében a személyes véleményt és érzelmeket erős gondolatiság szövi át. Írója mind az érzelmekkel, mind a gondolatokkal hatni kíván. Ez a mai szöveg a huszadik századi magyar irodalmi, társadalmi esszéírás hagyományából épül, bár stilisztikailag messze nem tökéletes. Azért választottuk mégis, mert kicsit megemelt stílusban, nagyon mai és valóságos kérdésről nyilatkozik írói és városszociológusi szemmel.

Szint: nehéz

Munkafolyamat

- (1) A diákok olvassák el az első bekezdést, és jelölik meg a felismerhetően idegen eredetű szavakat:
 - heterogeneitás (görög): az egyneműség (homogeneitás) ellentéte
 - praxis (görög): gyakorlat
 - progresszív (latin): haladó, előre mutató
 - urbanisztika (latin): városépítéssel, városfejlesztéssel, a városi környezettel foglalkozó tudomány
 - koncepció (latin): elmélet, elgondolás, elképzelés
 - uniformizált (latin): egyneműsített, egyformára készített (az egyenruhát jelentő uniformis szót valószínűleg ismerik a diákok)
- (2) Ha szükséges, a tanár magyarázza meg a kigyűjtött idegen eredetű szavak jelentését (3-5 perc).
- (3) A tanár olvassa fel a bekezdést, és kérje meg a diákokat, hogy azonosítsák az első bekezdés alanyait, „szereplőit”:
 - A) az öröklött „polgári-kapitalista” múlt;
 - B) az újítók, a lázadók;
 - C) az újításokat közészerűvé silányító hivatalnokok.

Az első bekezdés gondolatmenete: a 20. század 20-as, 30-as éveiben a nagy újítók kitalál-

ták a modern, funkcionalista építészetet. Legismertebb közülük a Bauhaus-csoport. Világos, egészséges, egyszerű vonalú, ugyanakkor a kényelmet szolgáló, hivalkodástól mentes, mégis tágas, levegős lakásokat, házakat terveztek. Ők a szövegben „a zsenik, a faltörő kosok, a nagy ívű koncepciók alkotói” (B). Őket követően jelentek meg „az uniformizált közepszerűek” (C), akik aprópénzre váltották a zsenik újításait. A „hivatalnoképítész” házgyárákká silányította az eredeti építészeti elképzeléseket. Tehette ezt az új technológia adta lehetőségek és az erős ideológiai nyomás révén. Házgyári lakások és lakótelepek szinte minden európai nagyvárosban rövidebb-hosszabb ideig virágkorukat élték, az 1940-es évektől, illetve a II. világháború után. Ebben a feladatban kerüljük a szöveg értelmén túlmutató beszélgetést. (5 perc)

- (4) A diákok olvassák el a szöveg további részét, majd az Igaz/Hamis állításokat, és adjanak választ egyénileg. (5 perc)
- (5) Beszéljék meg válaszaikat 3-4 fős csoportokban. (2–3 perc)
- (6) Frontális ellenőrzés, a csoportok felváltva elmondják és megindokolják válaszaikat. Ha a csoportok eltérő válaszokat adnak, a tanár adjon lehetőséget a vitára. (5 perc)
- (7) Követő feladat: Ha a diákok igénylik, fejtsék ki a véleményüket a témával kapcsolatban. (max. 5 perc)

F o r r á s : Lettre, 2003. 49. sz.

KONRÁD GYÖRGY: A VÁROS ÉS AZ EMLÉKEZET (RÉSZLETEK)

... A huszadik század kezdetén az új törekvéseket az építészek vágya fűtötte, hogy megszabaduljanak az öröklött polgári-kapitalista város heterogeneitásától. A modern szemnek nem tetszett, hogy minden ház más, hogy a praxisban nem vagy nem kellően érvényesülnek a progresszív építészek közösen megfogalmazott szabályozóelvei. A modern építészet és urbanisztika értelmiségi szembefordulás volt a kapitalista városfejlődéssel, lázadás a polgári építészet ellen. A zsenik, a nagy ívű koncepciók alkotói voltak a faltörő kosok. Rájuk lehetett hivatkozni. Utánuk jöttek az uniformizált közepszerűek, és az értelmiségi látomásból elvont lakóknak készülő, hivatalnoki építészet lett.

...A faluban, ahol sokat időzünk, a kertek a maguk virágágy-kompozícióival úgy is olvashatók, mint a szomszédasszonyok beszélgetése. Az emberek szeretnének a környezetükben megszemélyesülni. Nemcsak abban, amit csinálnak, hanem abban is, amit választanak. Mozognak a városi térben, és keresnek valamit. Mit is? Az otthonosságot. A helyet, ahol elhúzódhatnak, és másokkal összejöhetnek, ahol görccstelenül élhetnek, ahol a tér rá van szabva a testükre, a lelkükre. ...

Érdekünk, hogy az utcán legyen mit nézni. A nagy bevásárlóközpontok megölik a kis üzleteket, és az utcát unalmasabbá teszik. Az utcára nyíló bolthelyiségek kereskedőit tönkretenni városellenes gyakorlat. Olyan-amilyen városainkat is műveknek kell tekintenünk, amelyeknek a látás, a napi mozgásaink révén résztulajdonosai vagyunk. Tiéd az az útvonal, amelyen reggelenként munkába, délután vásárolni mégy. ...

...Ha a környezet unalmas, a benne élők is unalmasak lesznek, márpedig mi, emberek káprázatosan tehetségesek vagyunk egymás untatásában. Lehet olyan városokat csinálni, amelyekben az ember nem sétálhat, tehát nem szabad. A séta meditáció és önkifejezés, nem valami avult nosztalgia, hanem a közös tér mindennapos használata, birtokba vétele, elemi jogunk. Ha csökkentjük a stimuluscseré színhelyeit, akkor szellem nélkülibb, anyagiasabb, alattvalószerűbb városlakókat termelhetünk. Lehet olyan várost építeni, amely folyamatosan letorkolja a személyiséget. Szép és felélénkíthető városnegyedeket leborotvtáltak, hogy a házgyári falakból emelt új lakótelepeknek helyet adjanak.

A városszociológus jobban érzékelte és statisztikusan bizonyíthatta, hogy a lebontásra ítélt házakat sem szerették kevésbé a lakóik, mint a gyárilag előállított új otthonokat. Egy városrész igen bonyolult életszövedék, kímélni kell, egyszerűen mert van.

...Az autónak épült város a gyalogosnak unalmas. Európában nincsen annyi tér, hogy a térben dúskáló amerikai városfejlődés útját kövessük. Az európai racionalitásnak számolnia kell a szűkös tér és a mély idő sugalmazásaival. Az óvilágban könnyebben tudunk egymásnak az idegeire menni, mert nincs módunk úgy széjjelhúzódnunk egymástól, ahogy azt az észak-amerikaiak teszik...

...Az elsőrendű jármű Európában maradjon továbbra is a láb. Menni tehát, járni-kelni elvakult célirányosság nélkül, csak a szemlélődés kedvéért. Minden épített környezet szépségének a mércéje a gyalogos szeme. Az ember formát alkot élete anyagából, sokféle anyaga van hozzá, a téglától és a szótól az időig. Mindenkire rá van bízva a saját, nagyjából átlagos életideje, ki hogyan sáfárkodik vele.

1. Olvassátok el az első bekezdést, és keressétek meg aláhúzással a felismerhetően idegen eredetű szavakat.

Ezeknek a szavaknak a jelentése nagyjából a következő:

- az egyneműség ellentéte, amikor valami nem egyforma dolgokból áll;
- elmélet, elgondolás, elképzelés;
- haladó, előre mutató;
- egyformára, egy kaptafára készített;
- gyakorlat;
- városépítéssel, városfejlesztéssel, a városi környezettel foglalkozó tudomány.

Ha a szöveggörnyezetből sikerül megállapítani az aláhúzott idegen eredetű szó jelentését, akkor írjátok a magyar változat mellé!

2. Az első bekezdésben a szerző három különböző „szereplőről” szól. Kik ők?

A)

B)

C)

3. A szöveg alapján dönts el, hogy az alábbi állítások igazak-e (I) vagy hamisak (H)!

- (1) A falusi ház asszonya a kert kialakításával magát is meg akarja mutatni környezetének.
- (2) A városlakó számára, az író szerint, nem fontos a városhoz kapcsolódó személyes viszony kialakíthatósága.
- (3) A bevásárlóközpontok megölik a kis üzleteket.
- (4) A városlakók résztulajdonosai a városnak, ha van benne tulajdonuk.
- (5) Veszítünk szabadságérzetünkben, ha olyan városokat építünk, amelyekben nem lehet sétálni.
- (6) A lakótelepeket sohasem építették úgy, hogy az építés előtt a lakótelep kedvéért városnegyedeket romboltak le.
- (7) A szöveg szerint az európai városokban szűkösebb a tér, mint Észak-Amerikában.
- (8) Járn-kelni mindig csak céllal érdemes.

MEGOLDÁSOK

3.

(1) A falusi ház asszonya a kert kialakításával magát is meg akarja mutatni környezetének.

IGAZ

(2) A városlakó számára az író szerint, nem fontos a városhoz kapcsolódó személyes viszony kialakíthatósága.

HAMIS

(3) A bevásárlóközpontok megölik a kis üzleteket.

IGAZ

(4) A városlakók résztulajdonosai a városnak, ha van benne tulajdonuk.

HAMIS

(5) Veszítünk szabadságérzetünkből, ha olyan városokat építünk, amelyekben nem lehet sétálni.

IGAZ

(6) A lakótelepeket sohasem építették úgy, hogy az építés előtt a lakótelep kedvéért városnegyedeket romboltak le.

HAMIS

(7) A szöveg szerint az európai városokban szűkösebb a tér, mint Észak-Amerikában.

IGAZ

(8) Járnival mindig csak céllal érdemes.

HAMIS

10.

BUENA VISTA SOCIAL CLUB

26. oldal

15-20 PERC

Kiemelt készségek, képességek: áttekintő olvasás, tartalmi összefoglalás, fókuszált olvasás

Munkaformák, módszerek: egyéni (1–2.), frontális (3.), páros munka (4.); áttekintő olvasás, feladatmegoldás, ellenőrzés

Tanári instrukció

Cél: kérdések alapján és áttekintő olvasással tartalmi összefoglalás, fókuszált olvasás, szövegjavítás

Munkafolyamat

- (1) A tanár kérje meg a diákokat, hogy tekintsék át a szöveget, és áttekintő olvasás segítségével adjanak válaszokat a Kivel történt?, Mi történt?, Hol történt? kérdésekre abból a célból, hogy egy mondatban összefoglalható legyen a cikk tartalma. (3-5 perc)
- (2) A tanár kérje meg a diákokat, hogy tekintsék át a 2. feladatot, majd a feladatokból kiindulva kell „célrátörően” újraolvasni a szöveget és kiválasztani a helyes válaszokat. (4-6 perc)
- (3) Frontális ellenőrzés.
- (4) Választható feladat: A feladatlap tartalmaz egy szokatlan feladatrészt, amely a kritikai olvasás képességét kívánja fejleszteni. A második bekezdésben kétszer szerepel a „három sík” kifejezés két különböző vonatkozásban. Az első esetben három különböző helyszín (tér) értelemben. A második előfordulásnál a „síkok” értelmezése nehezebb, mert nemcsak helyszíneket, de szemszöveget is jelent, másrészt valószínűleg gyenge, elietett fogalmazásról van szó. A feladat egyrészt azt célozza, hogy az író eredeti szándékát, a pontatlanság ellenére, tudjuk értelmezni, másrészt annak tudatosítását, hogy az életben számos tökéletlen szöveggel találkozunk, amelyeket mégis helyesen kell értelmeznünk, mert máskülönben esetleg mi járunk pórul.

Forrás: Filmvilág, 2000. május

BUENA VISTA SOCIAL CLUB

Havannában volt egyszer egy Buena Vista Social Club nevű szórakozóhely, amely vagy negyven éve megszűnt már, de az épület, amelyben működött, áll még. Igaz, alig lehet ráismerni, nyomorúságos lakások vannak benne, de az idősebb havannaiak még jól emlékeznek rá. Ha valaki érdeklődik utána, rögtön egész kis csődület támad, hogy útbaigazítsák. Ebben a klubban valamikor legendás zenészek játszottak, akik az elmúlt évtizedekben feledésbe merültek, megöregedtek és elszegényedtek, bár aligha voltak valaha is gazdagok. Egy amerikai zenész és lemezkiadó, Ry Cooder, akinek szenvedélye a kubai népzene, elhatározza, hogy néhány régi felvétel nyomain elindulva felkutatja őket.

Wenders dokumentumfilmje ennek a vállalkozásnak az eredményeit rögzíti. Alkalmi stúdió létesül Havannában, ahol új zenefelvételek készülnek. Az idős férfiak és egy énekesnő társuk olyan önfeledten és elragadóan zenélnek, mintha mi sem történt volna velük. Mintha ma is naponta fellépnének az egykori klubban. Kedélyük töretlen. A zene lényege a vérükben van, a zenélés, az éneklés az életformájuk, többnyire a szüleiktől tanulták, a bőgősnek már a szépapja is bőgős volt. Hangszerüknek igazi mesterei, az ősz szakállú zongorista, aki egy időben tíz éven át nem jutott zongorához, és olyan öreg már, hogy nehezebbre esik a járás, a nagy jazz-zongoristák virtuozitásával játszik. Nem vagyok zeneszakértő, nem tisztem leírni és minősíteni a zenét, amelyet játszanak, és amely Wenders filmjének középpontjában áll. Mint laikus egyaránt kihallom belőle az amerikai feketék zenéjét, a spanyol népzene dallamait és afrikai ritmusokat. A Buena Vista... többek közt elsőrangú zenés film; akik ezért nézik meg, nem fognak csalódni benne. De más is van benne: arcok, emberek, sorsok. Elragadóan kedves és egyszerű öregemberek, valósággal márquezi mesékbe illő lények. Wenders három síkot váltogatva mutatja be őket. Hol az ócska havannai stúdióban látjuk a muzsikosokat felvétel közben, hol otthonukban vagy a havannai utcán, amint bemutatkoznak és naiv bájjal dióhéjban elmondják az életüket. Árad belőlük a hit, a derű és az életkedv. Humora, bája van a dalok bolondos szövegének is, magyar feliratozásuk ezúttal indokolt és jól sikerült. Hol a riportok szemszögéből, hol tőlük függetlenül kubai életképeket, havannai utcajeleneteket is látunk, a zenével aláfestve. A harmadik sík egy amszterdami koncert 1998 márciusában. A film vége felé derül ki, hogy a lemezfelvételek nagy sikerének köszönhetően hívták meg a társaságot Európába. Sőt végül még a New York-i Carnegie Hallban is fellépnek, pedig ez először – nyilván politikai okokból – lehetetlennek tűnt.

1. Áttekintő olvasás segítségével adj válaszokat a következő kérdésekre!

- Kivel történt?
- Mi történt?
- Hol történt?

A válaszokból akár egyetlen mondatot is összeállíthatsz:

2. Döntsd el, hogy az állítások közül melyik nem igaz:

- (1) A Buena Vista Social Club
 - a) épülete már nincs meg
 - b) mint szórakozóhely megszűnt
 - c) zenészei jelentős hírnévnek örvendtek
 - d) az idős havannaiak körében ismert
- (2) A zenészek
 - a) között van egy énekesnő
 - b) van egy zongorista, akinek mindig volt zongorája
 - c) önfeledten énekelnek a filmben
 - d) többféle hagyományt ötvöznek
- (3) A film
 - a) nem játékfilm, hanem dokumentumfilm
 - b) több helyszínen játszódik
 - c) dalszövegeit magyarul halljuk
 - d) szól a zenészek életéről is

3. Keresd meg a szövegben a „három sík”, illetve a „harmadik sík” említéséhez kapcsolódó elemeket, szövegrészeket (2x3 elem)!

Állapítsd meg, hogy melyik esetben nem világos, pontos a megfogalmazás! Hogyan lehetne átszerkeszteni a rosszul érthető szövegrészt?

AZ ÉRTHETŐ SZÖVEGRÉSZ SÍKJAI	A	B	C

MEGOLDÁSOK

1. Például:

Kivel történt? – Wim Wenders és Ry Cooder megtalálták a legendás Buena Vista Social Club zenészeit.

Mi történt? – A rendező és a zenész filmet készítettek a különleges zenészekről, az ő főszereplésükkel.

Hol történt? – Havannában, Kuba fővárosában, ahol a klub működött.

2. (1) – a); (2) – b); (3) – c)

3. Szereplőit Wenders különböző helyszíneken, közegeben mutatja be:

A) az ócska havannai stúdióban

B) otthonukban

C) a havannai utcán

Ez a három sík érthető.

„Hol a riportok szemszögéből, hol tőlük függetlenül kubai életképeket, havannai utcajeleneteket is látunk, a zenével aláfestve. A harmadik sík egy amszterdami koncert 1998 márciusában.”

Ebben a szövegrészben valóban három dolgot említ a szerző, de a „harmadik sík”-nak itt semmi értelme. Gond van a szövegkoherenciával.

(A tanár meglepedhet azzal, hogy a diákok megtalálják a jó és rontott szövegrészeket. Ha erős osztályról van szó, kérhet javított szöveget is. Lehet ez vállalt feladat és házi feladat is.)

Javaslat javított szövegre:

A megszólaló zenészeket sokszor a havannai utcákon kíséri a kamera. Vannak azonban olyan jelenetek is, amelyekben csupán zenéjük hangzik fel aláfestésként a kubai életképekhez. Láthatjuk azt az amszterdami koncertet is, amelyről a film vége felé kiderül, hogy a lemezfelvételek sikerének köszönhető európai turné állomása volt.

11.

NEMES NAGY ÁGNES: FEHÉRCSERESZNYE

28. oldal

25-30 PERC

Munkaformák, módszerek: frontális (1), egyéni (2), frontális (3–4), egyéni (5), páros (6), frontális (7–9); felolvasás, feladatmegoldás, ellenőrzés

Tanári instrukció

Szint: közepesen nehéz

Cél: a szöveg tartalmának részletes megértése, a szövegen belüli két fő egység, az élmény és az élmény reflexiójának megértése, összekapcsolása.

Háttérmagyarázat

A szöveg kétféle szövegértést kíván. Az első a gyermekkori élmény felidézése, azé a pillanaté, amikor a szerző először tapasztalja meg azt az „egzisztenciális átlényegülést”, amelyet a mesén túli irodalom olvasása váltott ki. Az élmény a mumpszhoz, a tál fehércseresznyéhez és Verne *Kétévi vakáció* című regényéhez kötődik. Az első rész magának az élménynek a leírása.

A szöveg második része az élmény reflektálása, nevezetesen annak a pillanatnak az értelmezése, amikor a szerző gyermekként átlép a mese világából, a „tiszta fikció világából” a kalandregény olvasása révén a „lehetséges fikció” világába. Majd a kalandregény örökéletűségéről, számos kultúrtörténeti változatáról és folyamatosan születő újabb és újabb változatairól szól.

A szöveg annyira szép, hogy mentséget illik találni arra, miért készül belőle szövegértési feladat. Talán azért, hogy azt a néhány sorba sűrített irodalmi tudást, amelyet Nemes Nagy Ágnes olyan magától értetődő nyelven közvetít, részleteiben is figyelemmel olvassuk.

Épp ezért a tanár, amikor felolvassa vagy olvasásra kijelöli a szöveget, ne hangsúlyozza, hogy „szövegértési feladat következik”.

Munkafolyamat

- (1) Két részletben olvassuk a szöveget. Az első rész vége: „Az a döbbenetesen üres cseresznyés tál közölte velem először, hogy kicsoda Verne.” (2 perc)
- (2) Az 1. feladat megoldása (3-4 perc)
- (3) Ellenőrzés (2 perc)
- (4) Az élmény összefoglalása (2 perc)
- (5) A szöveg többi részének egyéni olvasása (3-4 perc)
- (6) A 2. feladat megoldása (4-5 perc)
- (7) A 2. feladat megoldásainak megbeszélése és a táblázat kiegészítése a feladatban nem szereplő műfajokkal (2–4 perc)
- (8) Visszatérés a teljes szöveghez; a „tiszta fikció” és a „lehetséges fikció” szövegbeli fogalmának értelmezése (2–4 perc)
- (9) Választható követő feladat: Saját irodalmi és filmélmények a kaland „műfajában”.

Forrás: www.irodalmiakademia.hu

NEMES NAGY ÁGNES: FEHÉRCSERESZNYE

A fehércseresznye különös gyümölcs. Ettek már fehércseresznyét? Nem? Sajnos mostanában kevésbé kultiválják. A fehércseresznye pontosan olyan, mint a piros cseresznye, csak sárga. Egy nagy tál ilyen sárga fehércseresznyét tett le anyám valamikor régen a betegágyam mellé, meg egy Verne-kötetet, hogy nyugton maradjak, míg elmegy hazulról. Nem ettem még fehércseresznyét, és nem olvastam még Vernét. Csak mesekönyvet.

Mumpszom volt. A mumpsz tudvalevőleg fájdalmas. De különösen fájdalmas rágás közben. A mumpszos gyerek alig eszik. Undorral néztem a csalogató cseresznyét és idegenkedve a szokatlan könyvet. Mire anyám hazajött, a tálban nem volt egy szem cseresznye sem, a könyvet pedig félig kiolvastam. Utólag rekonstruálok az eseményeket. Kétségtelenül meg kellettennem azt a tál cseresznyét, minden egyes szemet külön-külön megrágnom, minden egyes harapás fájdalmát elviselnem – de nem emlékeztem rá. Mert a Verne-könyv. Mert a Kétévi vakáció. Mert a tengeri vihar és a hajótörés. Mert a szöveg villámcsikázásai tökéletesen elfedték a fájdalom folytonos nyilallását. Az a döbbenetesen üres cseresznyéstál közölte velem először, hogy kicsoda Verne.

Persze még ennél is többet közölt. Nemcsak Vernéről tudtam meg valamit a fehércseresznye által, hanem a könyvről, az olvasásról is, arról az egzisztenciális átlényegülésről, ami az irodalom. Az első Verne-regény észrevétlenül emelt át az írásba rögzített létélmények egyik fajtájából egy másik fajtájába, a meséből a kalandregénybe. Átléptetett egy küszöbön, a tiszta fikcióból a lehetséges fikcióba, méghozzá annak egy máig érvényes, újszerű válfajába. Kalandregény mindig volt. Kalandregény mindig lesz. Az őskalandvágó, úgy látszik, a homo sapiens elidegeníthetetlen tulajdonsága. De nem mindegy, sőt nagyon is jellemző, hogy ezt az elemi kalandszomjat milyen keretek közt érvényesítik, milyen kívánalmakhoz, lehetőségekhez alkalmazzák. Van a mindenkori kalandsorokban egy fő szál, egy manifeszt vagy rejtett eszme, korszerű óhaj, amelyre a kalandok felfűződnek, a műveknek van egy „faculté maitresse”-ük, amely az eseményeket vezérli. S ez korok és helyek szerint más és más. Párosíthatják a kalandsort a mesével a mindenkori népmesék módján, a mitológiával antik novellákban vagy lovagregényekben, összeköthetik utazással (felfedezések kora, hajósregények, robinzonádok), harccal, háborúval, vetélkedéssel (ez a legállandóbb motívum, sajna, az eposzoktól a cowboyregényekig, már bocsánat a két műfaj összeboronálásáért), játszathatják bűn és erkölcs keretében (pikareszk regény, detektívregény, krimi), és – lám – összekapcsolhatják a tudománnyal is. A kaland tehát marad. Ürügye változó.

Pusztá ürügynek azért nem nevezném a történelmileg meghatározott közóhajt. Elvégre meg lehetne írni a Kaland művelődéstörténetét is. Más kaland az, amely Grál-legendát teremt, Arthus király lovagjaival, és más, amelyik baktériumháborút. És itt egyáltalán nem a netáni értékkülönbségre, irodalmi szintre célzok. Nem erről van szó. Az emberi tudat más-ságára, a környezet követelő változásaira utalok, azokra a hatalmas éghajlatkülönbségekre, amelyek még az olyan ősi, egyszerű, elemien tartós tulajdonságra is kihatnak, mint az írott-látott-hallott izgalmas történetek, az „események” mindenkori kedvelése. Vagyis a változásra célzok a változatlanban. Mert Vernére célzok. Végül is ő találta ki azt a képletet – kaland+tudomány –, amely ma kalandszükségletünk egyik magától értetődő alapképlete.

1. Állapítsd meg a szöveg alapján, hogy igaz vagy hamis állításról van-e szó!

- A fehércseresznye nem fehér.
- Az író korábban csak mesekönyvet olvasott.
- Az író anyja, mielőtt elment hazulról, azt kérte, hogy lánya egye meg a cseresznyét.
- Az író emlékezett, hogy a cseresznyeevés milyen fájdalmat okozott.

- e) A Kétévi vakációban szerepel hajótörés.
2. A szöveg szerint mivel párosul a kaland az alábbi műfajokban?
- a) a népmesében:
 b) az antik novellákban:
 c) a hajósregényekben:
 d) az eposzokban:
 e) a cowboyregényekben:
 f) a pikareszk regényekben:
 g) jellemzően Verne regényeiben:
3. Mit nevez a szerző „tisztá fikciónak”, illetve „lehetséges fikciónak”?

MEGOLDÁSOK

- 1.
- a) A fehér cseresznye nem fehér.
IGAZ
- b) Az író korábban csak mesekönyvet olvasott.
IGAZ
- c) Az író anyja, mielőtt elment, azt kérte, hogy lánya egye meg a cseresznyét. HAMIS
- d) Az író emlékezett, hogy a cseresznyeevés, milyen fájdalmat okozott. HAMIS
- e) A Kétévi vakációban szerepel hajótörés.
IGAZ
- 2.
(a) a népmesében	mesével
(b) az antik novellákban	mitológiával
(c) a hajósregényekben	utazással
(d) az eposzokban	háborúval
(e) a cowboyregényekben	harccal
(f) a pikareszk regényekben	a bűn és erkölcs kérdéseivel
(g) jellemzően Verne regényeiben	a tudománnyal
- Kihagyott műfaj: krimi, lovagregény, detektívregény + tematikusan: Grál, Arthus király legendája, baktériumháború
3. a mesét, illetve a kalandregényt

12.

AZ ŐSROBBANÁS BIZONYÍTÉKAI

30. oldal

15-20 PERC

Munkaformák, módszerek: frontális (1–2, 4–5.), egyéni (3.); megbeszélés, feladatmegoldás, ellenőrzés

Tanári instrukció

Szint: közepesen könnyű

Cél: szoros tartalomkövetés és -értés, valamint a hasonlatok árnyalt megértése

Munkafolyamat

- (1) A tanár írja fel a táblára az „ősrobbanás” szót, és kérdezze meg, hogy kinek mi jut eszébe erről a fogalomról. A tanár hallgassa meg a diákokat, és közben egy-egy szót jegyzeteljen a táblára. Lehet azt is tenni, hogy először önként jelentkező diákok a táblához mennek, és némán felírnak egy-egy szót, amire az ősrobbanással kapcsolatban asszociálnak, majd 5-6 ilyen táblai jegyzés után kifejtik, hogy mire gondoltak. (2-3 perc)
- (2) A tanár röviden ismerteti a feladatot, és megkéri a diákokat, hogy egyénileg áttekintően olvassák el a szöveget, majd a feladat egyes pontjaira vonatkozó szövegrészekben mélyüljenek el, és válasszák ki a helyes megoldást.
- (3) A feladat megoldása.
- (4) Ellenőrzés: A tanár készüljön fel az esetleges vitákra. Teheti azt is, hogy a megoldásokat először kisebb tanulói csoportokban ellenőrizteti. Hadd vitatkozzanak a diákok egymással.
- (5) Követő/választható feladat: Vita vagy fogalmazás: „Van-e értelme a tudományos népszerűsítésben a hasonlatoknak vagy inkább csak félrevezetők?”

F o r r á s : Csillagászati tankönyv kezdőknek és haladóknak. Szerkesztették: Kereszturi Ákos és Tepliczky István (elektronikus változat: <http://mek.oszk.hu/00500/00556/00556.htm#38>)

12.

AZ ŐSROBBANÁS BIZONYÍTÉKAI

Az ősrobbanás elmélete három fontos megfigyelésre ad magyarázatot. Ezek az általános kozmológiai tágulás, a kozmikus háttérsugárzás és a Világegyetemben található nagy mennyiségű hélium eredete. Az általános kozmológiai tágulás (Hubble-tágulás) értelmében az egész Világegyetem tágul, azaz a benne lévő testek mindegyike távolodik az összes többitől. Amennyiben ezt a tágulást visszafelé vezetjük, egymáshoz egyre gyorsabban közeledő galaxisokat kapunk, melyek anyaga a kezdő pillanatban egyetlen pontban volt. A tágulás kis méretskálán nem figyelhető meg: a csillagok nem távolodnak egymástól, és a galaxishalmazokat alkotó egyes galaxisok sem repülnek széjjel – a tömegükből

adódó gravitációs tér ugyanis ezt megakadályozza. Azonban ha messzebb tekintünk, és a Lokális Halmazon kívüli galaxisokat vizsgálunk, észrevehetjük, hogy mindegyikük távolodik tőlünk, mégpedig minél messzebb helyezkednek el, annál nagyobb sebességgel. Ez persze nem azt jelenti, hogy mi vagyunk a Világegyetem középpontjában, ugyanis bármely galaxisban helyezkednénk is el, az összes többit attól az egytől látnánk távolodni. (A jelenség hasonló ahhoz, amit pl. egy kemencében dagadó kalács belsejében képzeletben megfigyelhetnénk. A kalácsban lévő mazsolák mind távolodnak egymástól, de bármelyikükön is helyezkednénk el, az összes többit attól az egytől látnánk távolodni. A folyamat érzékeltetésére gyakran szokták még a luftballon hasonlatot alkalmazni, ebben az esetben a háromdimenziós teret egy kétdimenziós ballon felszínével szemléltetjük. Ennek a felületére ragasztunk rá kis papírkorongokat, amelyek a galaxisokat szemléltetik. Ha felfújjuk a luftballont, az összes korong távolabb kerül az összes többitől. Bármelyik korongról is néznénk a jelenséget, az összes attól az egytől látszana távolodni – holott mindegyikük egyenrangú. Természetesen a luftballon felületén élők számára az a térdimenzió, amibe beletágul, nem létezik.)

A három válasz közül csak az egyik helyes. Melyik?

1. **„A Világegyetemben lévő testek mindegyike távolodik az összes többitől.” Ez az állítás mire utal?**
 - a) a kozmikus háttérsugárzásra
 - b) az általános kozmológiai tágulásra
 - c) arra, hogy a Világegyetemben nagy mennyiségű hélium található
2. **A Világegyetem tágulása megfigyelhető:**
 - a) kis méretskálán végzett vizsgálatokkal.
 - b) a galaxisokon belül végzett vizsgálatok során.
 - c) a Lokális Halmazon kívüli galaxisok vizsgálatánál.
3. **A távolodás...**
 - a) ...a mi galaxisunkból észlelhető.
 - b) ...mindegyik galaxisból egyformán észlelhető.
 - c) ...mindegyik galaxisból másképp észlelhető.
4. **A távolodás sebessége...**
 - a) ...mindegyik galaxis esetében ugyanaz.
 - b) ...a távolsággal csökken.
 - c) ...a távolsággal nő.
5. **A dagadó kalácsban lévő mazsolák hasonlata azt mondja, hogy a mazsolák...**
 - a) ...pont úgy távolodnak egymástól, mint a galaxisok.
 - b) ...egész másképp távolodnak egymástól, mint a galaxisok.
 - c) ...mindegyike, miképp a galaxisok is, távolodik a másiktól.

MEGOLDÁSOK

1. b); 2. c); 3. b); 4. c); 5. c). Megjegyzés: Az 5. a) megoldás a „pont úgy” miatt nem helyes!

FELADATOK KREATÍV ÍRÁSHOZ

FÜGGELÉK

A 2. FEJEZETHEZ: EPOSZ ÉS KOMIKUS EPOSZ

Máshol másképp...

A feladat Petőfi Sándor A helység kalapácsa című vígeposzára vonatkozik. Lezárásképpen, más szempontokból közelíti meg művet.

1. Kérjük meg a tanulókat, hogy alkossanak 3-4 fős csoportokat!
2. Osszuk ki az alábbi feladatlapot, amit a csoportok közösen töltenek ki ötleteik alapján!

TALÁLJATOK...

1. Egy olyan létező dalcímet, amely a mű megfelelő alternatív címéül szolgálhat:

.....

2. Egy olyan létező könyvcímet, amely a mű megfelelő alternatív címéül szolgálhat:

.....

3. Egy olyan létező filmcímet, amely a mű megfelelő alternatív címéül szolgálhat:

.....

4. Egy olyan létező képzőművészeti alkotás címét, amely a mű megfelelő alternatív címéül szolgálhat:

.....

5. Egy verssort vagy sortöredéket, amely a mű megfelelő alternatív címéül szolgálhat:

.....

6. Egy parfümöt, kölnit, after shave-et vagy bármely más kozmetikai terméket, amely a mű megfelelő alternatív címéül szolgálhat:

.....

7. Egy olyan idézetet magából az eposzból, amely a mű megfelelő alternatív címéül szolgálhat:

.....

8. Egy olyan mondást, szlogent, jelmondatot, amelyet ki lehetne nyomtatni egy trikó elejére, és amely a mű megfelelő alternatív címéül szolgálhat:

.....

3. Ha a csoportok elkészültek a munkával, olvassák fel, milyen címeket találtak!

A 4. FEJEZETHEZ: KONFLIKTUSOS DRÁMÁK

Tematikus montázs

(Szophoklész Antigoné című drámájának előkészítéséhez)

Előkészületek

Gyűjtsünk össze különböző típusú színes magazinokat, újságokat a montázsok elkészítéséhez! Szükség lesz még ollóra, színes ceruzákra, filctollakra, zsírkrétára, csomagolópapírra, ragasztóra.

A gyakorlat menete

- (1) Kérjük meg a tanulókat, hogy alkossanak 4-5 fős csoportokat!
- (2) Ismertessük velük az elkészítendő montázsok lehetséges témáit (ezek a majd olvasandó mű témái közé tartoznak).
Például:
 - Hatalom és jog
 - Hősnek lenni...
 - Gyűlölet és szeretet
- (3) A tanulóknak semmit nem kell tudniuk az olvasandó műről (sem a cím, sem a téma, sem a szereplők, sem a műfaj vagy szerző nem érdekes).
- (4) Minden csoport vegyen a behozott újságokból, tollakból stb.!
- (5) Minden csoport választ egyet a megadott témák közül, hogy elkészíthessék a maguk montázsát. Minden műnek a következőket is tartalmaznia kell:
 - olyan kulcsszavakat, kifejezéseket, melyeket a csoport jellemzőnek talál a témával kapcsolatban,
 - újságból kivágott főcímet,
 - az újságokban, magazinokban talált cikkek rövid részletét,
 - rajzot vagy karikatúrát,
 - dalból és/vagy versből vett részleteket,
 - dal-, film-, könyvcímeket,
 - olyan jelmondatot, amit egy trikóra ki lehet nyomtatni.
- (6) Ha a csoportok elkészültek, tegyük fel a montázsokat a falra, hogy mindenki megnézhesse őket, és megbeszélhessék a látottakat!

A 6. FEJEZETHEZ: ANEKDOTIKUS EPIKAI HAGYOMÁNYUNK

Egy történet dokumentumai
(az adott mű olvasását előkészítő feladat)

Előkészületek

Készítsünk olyan lehetséges dokumentumokat, amelyek az adott mű története során megjelenhetnének!
Ilyenek lehetnek például:

- gyászjelentések,
- születési értesítők,
- esküvői meghívók,
- „eladó” vagy „kiadó” feliratok,
- számlák,
- jegyek,
- térképek és táblázatok,
- bevásárlócédulák,
- naplórészletek,
- feljegyzések,
- plakátok,
- orvosi receptek,
- emlékeztetők,
- könyvborítók,
- képeslapok, üdvözlőlapok,
- kották stb.

Ezeknek a dokumentumoknak a történet meghatározható részletére, eseményére kell vonatkozniuk, utalniuk, de természetesen a műben nem kell ténylegesen megjelenniük.

A gyakorlat menete

(1) Kérjük meg a tanulókat, hogy alkossanak 3-4 fős csoportokat!

(2) Adjuk oda a csoportoknak az elkészített dokumentumokat!

(3) Feladatuk az, hogy rendezzék el a kapott dokumentumokat egy lehetséges logikai sorrendbe, és az összes felhasználásával írják meg az így kitalált történet cselekményvázlatát.

Variáció: osszuk el a dokumentumokat a csoportok között, így mindenki csak 4-5 darabbal dolgozik!

(4) Ha a cselekményvázlatok elkészültek, a csoportok felolvassák egymásnak műveiket.

(5) Mikszáth Kálmán Beszterce ostroma című regényéhez a következő dokumentumokat ajánljuk:

- Cervantes Don Quijote című regényének borítója;
- egy lepecsételt levél gróf Pongrácz Istvántól báró Behenczy Károlyhoz (a pecsét egy trombitát tartó kezet ábrázol, fölötte egy csillag);
- cirkuszi plakát, melynek fő attrakciója egy Estella nevű műlovarnő;
- viaszkereskedői oklevél Trnowszky Péter nevére kiállítva;
- orvosi diploma Trnowszky György nevére kiállítva;
- Trnowszky Apollónia születési bizonyítványa, keresztlevele;

- Trnowszky Miloszláv születési bizonyítványa, keresztlevele;
- Trnowszky György gyászjelentése;
- gyámsági határozat Trnowszky Apollóniáról Klivényi József nevére kiállítva;
- zálogcédulák különböző ékszerekről Klivényi József nevére kiállítva;
- gyámsági határozat Trnowszky Apollóniáról Trnowszky Péter és Trnowszky Gáspár nevére kiállítva;
- különböző számlák Besztercebányáról, Prágából, Bécsből, Galíciából: ruhák, kalapok, cipők, magyar és francia könyvek (tankönyvek, képekönyvek, regények), pónifogat;
- Trnowszky Gáspár kérelme, hogy nevét Tarnóczyra változtathassa;
- nyilatkozat, melyben gróf Pongrácz István Trnowszky Apollóniát örökbe fogadja;
- egy levél, melynek szövege a következő: „Tarnóczy Miloszláv börtönbe van vetve, itt ül a várban. Jólelkű emberek kéretnek a kiszabadítására.”;
- egy napló, amelyből kilóg egy lepréselt fűrt orgona;
- egy Medici Katalint ábrázoló portré.

A 8. FEJEZETHEZ: A CSAVARGÓ ALAKJA A MŰVÉSZETBEN

Apró tárgyaink

A gyakorlat Salinger Zabhegyező című regényének megbeszélését készíti elő, így még a mű elolvasása előtti feladat.

- (1) Beszélgessünk arról, hogy a náluk lévő tárgyak mennyire jellemezhetik az embereket!
- (2) Kérdezzük meg a tanulókat, kinél van valami olyan tárgy, amit fontosnak tart, esetleg mindig magával hord, és szívesen mondana róla néhány dolgot! A bemutatást követheti közös megbeszélés az elhangzottakról.
- (3) Ezek után kérjük meg a tanulókat, hogy alkossanak 3-4 fős csoportokat, és képzeljék el a következőt:
Valaki ott felejtett egy kisméretű táskát egy taxiban. A táskában a következő dolgokat találták:
 - egy jegyzetfüzetet,
 - egy ceruzát;
 - 2 használt belépőjegyet az Állatkertbe;
 - egy baseballkesztyűt;
 - Isac Dinesen Afrika című könyvét;
 - egy piros színű szarvaslövő sapkát széles ellenzővel;
 - egy fiatal lányt ábrázoló fényképet;
 - egy gyűrött, szakadt címkét, olvashatatlan, melyik középiskola emblémája lehetett rajta;
 - egy bár számláját – cigaretta és italfogyasztás szerepelnek rajta.
- (4) A táska tulajdonosáról a tanulók a következő dolgokat gondolják át:
 - hogy néz ki az illető (legalább 3 találó jelzöt válasszanak a jellemzéshez);
 - milyen ember lehet (legalább 3 belső tulajdonságát gondolják ki);
 - mit visel most;
 - általában milyen ruhákban szeret járni;
 - hol lakik: írják le a környéket és a házat;
 - a lakásban vagy házban, ahol lakik, mi a kedvenc helye és miért; hogy néz ki ez a hely;
 - most éppen mit csinál;
 - mi a kedvenc foglalatossága;
 - mivel tölti a napjait, mi a foglalkozása;
 - mitől boldog;
 - mi az, ami elszomorítja;
 - mitől fél, mi aggasztja;
 - miről álmodozik;
 - min szokott gondolkozni.
- (5) Ezek után a vázlatokat felhasználva a tanulók a maguk által választott formában rajzolhatják meg a portrét (például: leírás, belső monológ, elbeszélés).